ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

Навчально-науковий інститут права

Кафедра право

КУРСОВА РОБОТА

з дисципліни господарський процес

на тему: Судовий контроль за виконанням рішень господарських судів та визнання і виконання рішень міжнародних комерційних арбітражів.

Виконала: студентка

групи освітньо-професійної програми «Право»

Максименко Тетяна Сергіївна

Керівник: Касьянова Л.В

Київ 2026

ЗМІСТ

ВСТУП ……3

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ СУДОВОГО КОНТРОЛЮ ЗА ВИКОНАННЯМ РІШЕНЬ ГОСПОДАРСЬКИХ СУДІВ ……10

1.1. Поняття, сутність та значення виконання судових рішень у господарському процесі……10

1.2. Правова природа судового контролю за виконанням рішень господарських судів……24

1.3. Нормативно-правове регулювання судового контролю та його основні форми……29

РОЗДІЛ ІІ. ВИЗНАННЯ ТА ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ МІЖНАРОДНИХ КОМЕРЦІЙНИХ АРБІТРАЖІВ В УКРАЇНІ ……37

2.1. Поняття та правова природа міжнародного комерційного арбітражу……37

2.2. Правові підстави визнання та виконання арбітражних рішень……..40

2.3. Порядок розгляду заяв про визнання та надання дозволу на виконання арбітражного рішення……...44

2.4. Підстави для відмови у визнанні та виконанні арбітражного рішення……..47

2.5. Проблеми правозастосування та напрями вдосконалення законодавства України……..50

ВИСНОВКИ ……55

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ ……...61

ДОДАТКИ ……64

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Становлення та розвиток правової держави нерозривно пов’язані із забезпеченням ефективного судового захисту прав, свобод та законних інтересів фізичних і юридичних осіб. Важливою складовою такого захисту є не лише справедливий та обґрунтований розгляд спору судом, а й реальне виконання прийнятого судового рішення. Саме фактична реалізація судового акта забезпечує досягнення тієї мети, заради якої особа звертається до суду, — відновлення порушеного, невизнаного або оспорюваного права чи законного інтересу.

Особливого значення проблема виконання судових рішень набуває у сфері господарських правовідносин, де судові спори безпосередньо пов’язані з майновими інтересами суб’єктів господарювання, виконанням договірних зобов’язань, стягненням грошових коштів, передачею майна, виконанням певних дій або утриманням від їх вчинення. Несвоєчасне чи неповне виконання рішення господарського суду може призводити до значних економічних втрат, порушення стабільності господарського обороту, виникнення додаткових боргових зобов’язань та зниження рівня довіри суб’єктів господарювання до механізмів судового захисту.

Відповідно до Господарського процесуального кодексу України судові рішення, які набрали законної сили, є обов’язковими до виконання. При цьому законодавство передбачає не тільки загальні правила звернення судових рішень до виконання, а й систему процесуальних засобів, спрямованих на забезпечення їх реалізації. До таких засобів належать, зокрема, вирішення питань щодо відстрочення або розстрочення виконання, зміни способу та порядку виконання, заміни сторони виконавчого провадження, а також здійснення судового контролю за виконанням судових рішень.

Актуальність дослідження зумовлена також необхідністю забезпечення належного балансу між правом стягувача на отримання присудженого та правами боржника під час застосування заходів примусового виконання. Виконання судового рішення передбачає можливість застосування до боржника

передбачених законом заходів примусу, а тому діяльність державних і приватних виконавців повинна здійснюватися виключно в межах їхніх повноважень та з дотриманням вимог законності, обґрунтованості й пропорційності.

У цьому контексті особливу роль відіграє судовий контроль за виконанням рішень господарських судів. Наявність такого контролю є важливою гарантією захисту прав учасників виконавчого провадження. Господарське процесуальне законодавство надає сторонам можливість оскаржувати рішення, дії або бездіяльність державного чи приватного виконавця, якщо вони вважають, що під час виконання судового рішення порушено їхні права чи законні інтереси. Отже, судовий контроль виступає важливим механізмом забезпечення законності на стадії виконання судового рішення.

Окремий напрям дослідження становлять питання визнання та виконання рішень міжнародних комерційних арбітражів. У сучасних умовах розвитку міжнародної торгівлі та транскордонної господарської діяльності міжнародний комерційний арбітраж є одним із важливих способів вирішення приватноправових спорів. Його популярність обумовлена можливістю передати спір на розгляд незалежного арбітражного органу, обрати арбітрів, визначити процедуру розгляду та забезпечити конфіденційність відповідного процесу.

Водночас ефективність міжнародного комерційного арбітражу значною мірою залежить від можливості реалізувати прийняте арбітражне рішення за межами держави, де воно було постановлено. Саме тому важливе значення має міжнародно-правова система визнання та виконання іноземних арбітражних рішень, основу якої становить Конвенція про визнання і виконання іноземних арбітражних рішень 1958 року, відома як Нью-Йоркська конвенція.

Україна є учасницею Нью-Йоркської конвенції, що зумовлює необхідність забезпечення відповідності національних процедур визнання та виконання арбітражних рішень її положенням. Водночас відповідні питання регулюються також Законом України «Про міжнародний комерційний арбітраж», Господарським процесуальним кодексом України, Законом України «Про міжнародне приватне право» та іншими нормативно-правовими актами.

Проблематика визнання та виконання міжнародних арбітражних рішень є особливо важливою для України в умовах активізації міжнародних економічних зв'язків, залучення іноземних інвестицій, розвитку зовнішньоекономічної діяльності та збільшення кількості транскордонних господарських спорів. Ефективність відповідного механізму впливає на передбачуваність правового середовища для українських та іноземних суб'єктів господарювання.

Важливим є також дотримання принципу обмеженого втручання державного суду в діяльність міжнародного комерційного арбітражу. Суд, розглядаючи питання про визнання та виконання арбітражного рішення, не повинен повторно розглядати спір по суті та підміняти собою арбітраж. Водночас держава повинна мати можливість перевірити наявність установлених законом підстав для відмови у визнанні або виконанні рішення, зокрема у випадках, коли це пов'язано із порушенням фундаментальних процесуальних гарантій, компетенції арбітражу або публічного порядку.

Таким чином, дослідження судового контролю за виконанням рішень господарських судів та механізму визнання і виконання рішень міжнародних комерційних арбітражів дозволяє комплексно розглянути дві взаємопов'язані проблеми: забезпечення реального виконання актів національної господарської юстиції та забезпечення ефективності міжнародного арбітражного механізму на території України.

Метою курсової роботи є комплексне дослідження правової природи, змісту та особливостей судового контролю за виконанням рішень господарських судів, а також аналіз правових засад і процесуального порядку визнання та виконання в Україні рішень міжнародних комерційних арбітражів, визначення проблем правозастосування та формулювання напрямів удосконалення відповідного правового регулювання.

Завдання дослідження

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі завдання:

1. розкрити поняття, сутність та значення виконання судових рішень у господарському процесі;

2. визначити правову природу судового контролю за виконанням рішень господарських судів;

3. охарактеризувати нормативно-правове регулювання судового контролю за виконанням судових рішень в Україні;

4. дослідити повноваження господарського суду на стадії виконання судового рішення;

5. проаналізувати порядок оскарження рішень, дій та бездіяльності державного і приватного виконавця;

6. розглянути особливості судового контролю за виконанням рішень немайнового характеру;

7. визначити основні проблеми правозастосування у сфері виконання рішень господарських судів;

8. розкрити поняття та правову природу міжнародного комерційного арбітражу;

9. дослідити міжнародно-правові та національні підстави визнання і виконання арбітражних рішень;

10. охарактеризувати порядок розгляду заяв про визнання та надання дозволу на виконання рішень міжнародних комерційних арбітражів;

11. проаналізувати підстави для відмови у визнанні та виконанні арбітражного рішення;

12. визначити основні проблеми правозастосування та запропонувати напрями вдосконалення законодавства України у відповідній сфері.

Об’єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі виконання рішень господарських судів, здійснення судового контролю за діяльністю органів та осіб, які забезпечують виконання судових рішень, а також

у процесі визнання та виконання рішень міжнародних комерційних арбітражів на території України.

Предметом дослідження є норми господарського процесуального, виконавчого та міжнародного приватного права, які регулюють порядок виконання рішень господарських судів, здійснення судового контролю на стадії виконавчого провадження, а також порядок і підстави визнання та виконання рішень міжнародних комерційних арбітражів в Україні.

Методи дослідження

Методологічну основу курсової роботи становить сукупність загальнонаукових та спеціально-юридичних методів дослідження.

За допомогою **діалектичного методу** досліджено розвиток інституту виконання судових рішень та взаємозв'язок між судовим захистом, виконанням судового рішення і судовим контролем.

Формально-юридичний метод використано для аналізу положень Конституції України, Господарського процесуального кодексу України, Закону України «Про виконавче провадження», Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж» та інших нормативно-правових актів.

Системно-структурний метод застосовано для визначення місця судового контролю та виконавчого провадження у системі господарського процесуального права.

Порівняльно-правовий метод використано для зіставлення національного регулювання визнання та виконання арбітражних рішень із положеннями міжнародних актів, насамперед Нью-Йоркської конвенції 1958 року.

Метод аналізу і синтезу застосовано під час дослідження наукових підходів до розуміння сутності виконання судових рішень, судового контролю та міжнародного комерційного арбітражу.

Метод узагальнення судової практики використано для визначення проблемних аспектів застосування законодавства у сфері виконання рішень господарських судів та визнання і виконання арбітражних рішень.

Теоретичне та практичне значення дослідження

Теоретичне значення курсової роботи полягає в узагальненні наукових підходів до розуміння сутності виконання судових рішень, визначенні особливостей судового контролю за їх виконанням та систематизації правових засад визнання і виконання рішень міжнародних комерційних арбітражів.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості їх використання під час подальшого вивчення господарського процесуального права, виконавчого провадження та міжнародного комерційного арбітражу. Сформульовані у роботі положення можуть бути використані для підготовки студентів юридичних спеціальностей, проведення семінарських занять, а також для подальшого дослідження проблем ефективності виконання судових та арбітражних рішень.

Нормативна та інформаційна база дослідження

Нормативну основу роботи становлять Конституція України, Господарський процесуальний кодекс України, Закон України «Про виконавче провадження», Закон України «Про міжнародний комерційний арбітраж», Закон України «Про міжнародне приватне право», Конвенція про визнання і виконання іноземних арбітражних рішень 1958 року та інші нормативно-правові акти.

Інформаційною базою дослідження є матеріали судової практики Верховного Суду, відомості Єдиного державного реєстру судових рішень, наукові праці українських та зарубіжних учених, науково-практичні коментарі до законодавства, фахові публікації та інші джерела, присвячені проблематиці виконання судових і арбітражних рішень.

Структура курсової роботи

Курсова робота складається зі вступу, трьох розділів, що включають підрозділи, висновків, списку використаних джерел та додатків.

У **першому розділі** розглядаються теоретико-правові засади виконання судових рішень у господарському процесі, визначаються поняття, сутність і значення виконання судових рішень, досліджується правова природа судового контролю та нормативне регулювання відповідних правовідносин.

Другий розділ присвячено дослідженню механізмів судового контролю за виконанням рішень господарських судів, зокрема повноважень господарського суду на стадії виконання, порядку оскарження рішень, дій та бездіяльності державних і приватних виконавців, а також проблемам практичного застосування відповідних процесуальних норм.

У **третьому розділі** досліджуються питання міжнародного комерційного арбітражу, правові підстави та порядок визнання і виконання арбітражних рішень в Україні, підстави для відмови у їх визнанні та виконанні, а також проблемні аспекти правозастосування і можливі напрями вдосконалення законодавства.

Загальний обсяг та структура курсової роботи визначені метою, завданнями та логікою проведеного дослідження.

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ СУДОВОГО КОНТРОЛЮ ЗА ВИКОНАННЯМ РІШЕНЬ ГОСПОДАРСЬКИХ СУДІВ

1.1. Поняття, сутність та значення виконання судових рішень у господарському процесі

Судовий захист прав, свобод та законних інтересів учасників господарських правовідносин є одним із фундаментальних механізмів забезпечення законності та стабільності економічного обороту. Водночас саме по собі ухвалення судового рішення ще не означає фактичного відновлення порушеного права. Реальний правозахисний ефект судової діяльності виникає тоді, коли прийняте рішення реалізоване, а встановлений судом обов'язок боржника виконаний належним чином. Саме тому питання виконання судових рішень посідає особливе місце у системі господарського процесуального права.

Для господарського судочинства проблема виконання судових рішень має особливе значення з огляду на характер спорів, які розглядаються господарськими судами. Такі спори переважно виникають у сфері господарської діяльності та можуть стосуватися стягнення значних сум грошових коштів, виконання договірних зобов'язань, передачі майна, визнання прав, припинення певних дій або, навпаки, зобов'язання вчинити конкретні дії. Належне та своєчасне виконання відповідного рішення безпосередньо впливає не лише на інтереси окремого суб'єкта господарювання, а й на стабільність цивільного та господарського обороту загалом.

Відповідно до статті 2 Господарського процесуального кодексу України завданням господарського судочинства є справедливе, неупереджене та своєчасне вирішення судом спорів, пов'язаних зі здійсненням господарської діяльності, а також інших справ, віднесених до юрисдикції господарського суду, з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, держави. Отже, законодавець пов'язує діяльність господарського суду не лише з формальним вирішенням спору, а саме з ефективним захистом відповідного права чи інтересу.

У цьому контексті виконання судового рішення слід розглядати як необхідний елемент реалізації права на судовий захист. Якщо рішення суду залишається невиконаним, особа, яка звернулася за захистом свого права, фактично не отримує того результату, заради якого було ініційовано судове провадження. Таким чином, виконання судового рішення є завершальною фазою реалізації функції правосуддя.

Особливість виконання судових рішень полягає у тому, що воно має як процесуальний, так і організаційно-правовий характер. З одного боку, питання виконання безпосередньо пов'язані з господарським процесом, оскільки Господарський процесуальний кодекс України визначає порядок звернення судових рішень до виконання, виправлення помилок у виконавчих документах, поновлення строку для їх пред'явлення, вирішення питань щодо відстрочення або розстрочення виконання, зміни способу та порядку виконання, заміни сторони виконавчого провадження та здійснення судового контролю. З іншого боку, фактична реалізація більшості судових рішень відбувається у межах виконавчого провадження, яке регулюється спеціальним законодавством.

Закон України «Про виконавче провадження» визначає виконавче провадження як завершальну стадію судового провадження та сукупність дій визначених законом органів і осіб, спрямованих на примусове виконання рішень. Таким чином, законодавець безпосередньо підкреслює зв'язок між судовим провадженням і наступною стадією реалізації його результату.

Зазначене дозволяє стверджувати, що поняття «виконання судового рішення» є ширшим за поняття «примусове виконання». Судове рішення може бути виконане добровільно самим боржником без застосування заходів державного примусу. Примусове виконання виникає тоді, коли особа, зобов'язана рішенням суду, добровільно не виконує покладений на неї обов'язок і виникає необхідність застосування передбачених законом заходів.

Отже, у загальному вигляді виконання судового рішення можна визначити як передбачений законом процес реалізації приписів, що містяться у резолютивній частині судового рішення, у результаті якого забезпечується

фактичне поновлення порушеного, невизнаного або оспорюваного права чи законного інтересу відповідної особи.

При цьому важливо розмежовувати поняття «судове рішення», «звернення судового рішення до виконання» та «фактичне виконання судового рішення». Судове рішення є актом правосуддя, яким суд вирішує відповідний спір або інше процесуальне питання. Звернення рішення до виконання означає здійснення передбачених законом дій, необхідних для його реалізації, зокрема видачу виконавчого документа та його пред'явлення до виконання. Фактичне виконання означає досягнення матеріального результату, визначеного судовим актом.

Такий поділ має важливе практичне значення. Наявність у стягувача виконавчого документа ще не свідчить про те, що його право фактично поновлено. Так само відкриття виконавчого провадження не є тотожним виконанню рішення. Виконавче провадження може тривати певний час, протягом якого виконавець здійснює пошук майна та коштів боржника, накладає арешти, звертає стягнення на кошти та інше майно, застосовує інші передбачені законом заходи.

Господарський процесуальний кодекс України встановлює принцип обов'язковості судових рішень. Відповідно до статті 326 Кодексу судові рішення, які набрали законної сили, є обов'язковими на всій території України. Така обов'язковість є однією з фундаментальних гарантій авторитету судової влади та забезпечення принципу верховенства права. Чинна структура ГПК України окремо передбачає статті щодо обов'язковості судових рішень та їх звернення до виконання.

Обов'язковість судового рішення має кілька взаємопов'язаних аспектів. По-перше, адресати рішення не можуть довільно ігнорувати його приписи. По-друге, органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації, посадові особи та інші особи повинні враховувати правові наслідки судового рішення у випадках, передбачених законодавством. По-третє,

держава повинна забезпечувати існування механізмів, які дозволяють реалізувати рішення у разі його добровільного невиконання.

Саме останній аспект є особливо важливим для розуміння сутності виконання судових рішень. Формальна можливість звернутися до суду без реальної можливості реалізувати ухвалене рішення не забезпечувала б ефективного захисту права. Тому інститут виконання судових рішень є логічним продовженням права на звернення до суду.

Виконання судових рішень у господарському процесі характеризується низкою специфічних ознак.

Першою ознакою є **обов'язковість**. Судове рішення після набрання ним законної сили набуває обов'язкового характеру. Його виконання не може залежати виключно від суб'єктивного бажання боржника.

Другою ознакою є **юридична визначеність**. Виконання здійснюється саме відповідно до змісту судового рішення. Виконавець та сторони не можуть довільно змінювати встановлений судом обсяг прав та обов'язків. Це особливо важливо у господарських спорах, де предмет виконання часто має майновий характер і може бути пов'язаний із конкретними сумами коштів, майном або певними діями.

Третьою ознакою є **державно-правовий характер забезпечення виконання**. У випадку добровільного невиконання рішення закон передбачає можливість застосування заходів примусового виконання. При цьому виконавчі дії здійснюються державними або приватними виконавцями в межах установлених законом повноважень.

Четвертою ознакою є **процедурність**. Виконання судового рішення не може здійснюватися довільно. Законодавством визначені підстави відкриття виконавчого провадження, права та обов'язки його учасників, заходи примусового виконання, строки вчинення виконавчих дій, порядок оскарження рішень, дій або бездіяльності виконавців.

П'ятою ознакою є **контрольованість**. Діяльність суб'єктів виконання не є виведеною за межі судового контролю. Господарський процесуальний кодекс

передбачає спеціальний механізм судового контролю за виконанням судових рішень у господарських справах. Зокрема, відповідно до чинної статті 339 ГПК України та пов'язаних із нею положень судовий контроль здійснює суд, який розглянув відповідну справу як суд першої інстанції.

Шостою ознакою є **спрямованість на фактичне поновлення порушеного права**. Результатом виконання має стати не лише формальне здійснення певної процедури, а реальне досягнення правового результату, встановленого судом.

Значення виконання судових рішень у господарському процесі можна розглядати на кількох рівнях: правовому, економічному, соціальному та інституційному.

На **правовому рівні** виконання забезпечує практичну реалізацію принципу верховенства права. Судове рішення є обов'язковим актом правосуддя, а його виконання демонструє реальність юридичного захисту. Якщо рішення не виконується, порушення права фактично продовжується, незважаючи на формальне встановлення судом неправомірності відповідної поведінки.

На **економічному рівні** ефективне виконання рішень сприяє стабільності господарського обороту. Суб'єкти підприємницької діяльності укладають договори, здійснюють поставки, надають послуги, залучають кредити та інвестують кошти, розраховуючи на можливість захисту своїх прав у разі порушення зобов'язань контрагентами. Невиконання судових рішень може призводити до фінансових втрат, порушення платіжної дисципліни, зростання дебіторської заборгованості та зниження довіри до правових механізмів ведення бізнесу.

На **соціальному рівні** ефективне виконання судових рішень сприяє формуванню поваги до права та судової влади. Учасники суспільних відносин повинні розуміти, що порушення встановлених законом правил може мати реальні юридичні наслідки. Відповідно, ефективність виконання має

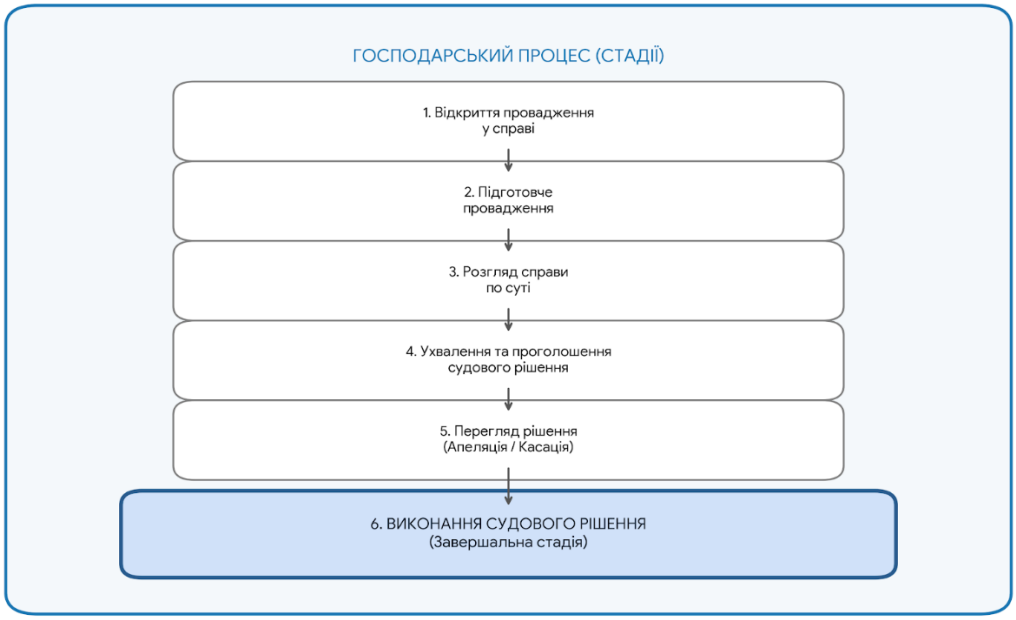
превентивне значення, оскільки сприяє добровільному дотриманню правових норм.

На **інституційному рівні** виконання судових рішень впливає на авторитет судової влади. Суспільне сприйняття ефективності судової системи значною мірою залежить не тільки від якості судових рішень, а й від можливості реалізувати їх на практиці.

Особливе значення має розмежування виконання рішень майнового та немайнового характеру. У господарських справах значну частину становлять рішення про стягнення грошових коштів. У такому випадку виконання може передбачати звернення стягнення на кошти, майно, доходи боржника та застосування інших заходів, установлених законодавством.

Водночас господарські суди можуть ухвалювати рішення, якими боржника зобов'язано вчинити певні дії або утриматися від їх вчинення. Такі рішення мають іншу специфіку. Для їх виконання недостатньо лише визначити суму заборгованості чи звернути стягнення на майно. Необхідно забезпечити реальне виконання конкретного обов'язку.

Рис. 1.1. Місце виконання судового рішення
у системі господарського процесу

Закон України «Про виконавче провадження» окремо регламентує виконання рішень немайнового характеру. Наприклад, якщо рішення зобов'язує

боржника особисто вчинити певні дії або утриматися від їх вчинення, виконавець здійснює перевірку виконання відповідного рішення після завершення встановленого строку.

Це свідчить про те, що законодавець прагне враховувати різноманітність судових рішень та передбачати різні механізми їх реалізації.

Важливою складовою механізму виконання є **виконавчий документ**. Саме він є процесуальною підставою для здійснення примусових виконавчих дій у випадках, передбачених законом. Закон України «Про виконавче провадження» встановлює перелік документів, які підлягають примусовому виконанню. Серед них, зокрема, названо виконавчі листи та накази, що видаються судами у визначених законом випадках, а також судові накази та інші передбачені законом документи.

Для господарського процесу особливе значення має судовий наказ як виконавчий документ, а також наказ господарського суду, який видається на виконання судового рішення у передбачених законодавством випадках. Відповідність виконавчого документа встановленим вимогам має принципове значення, оскільки помилки у ньому можуть ускладнити або зробити неможливим його виконання.

Саме тому ГПК України передбачає спеціальну процедуру виправлення помилки у виконавчому документі, а також поновлення строку для пред’явлення такого документа до виконання. Це демонструє, що процесуальне законодавство не обмежується регулюванням моменту ухвалення рішення, а охоплює широкий комплекс питань, пов’язаних із його практичною реалізацією.

Окремим елементом виконання є визначення строків. Загальна ідея своєчасності означає, що рішення повинно бути виконане без невиправданої затримки. Для господарських відносин ця вимога має особливе значення, оскільки затягування виконання може спричинити додаткові збитки, втрату ділових можливостей, порушення фінансових зобов’язань перед іншими контрагентами.

Водночас закон передбачає можливість **відстрочення або розстрочення виконання** судового рішення у випадках, коли існують обставини, що ускладнюють виконання або роблять його неможливим. Такі механізми дозволяють врахувати конкретні обставини справи та забезпечити баланс інтересів стягувача і боржника. Закон України «Про виконавче провадження» також передбачає можливість звернення до суду із відповідними заявами та регулює питання встановлення або зміни способу і порядку виконання.

З точки зору господарського процесу відстрочення та розстрочення не означають скасування або перегляд судового рішення по суті. Йдеться саме про зміну часових або процедурних параметрів його реалізації. Це важливе розмежування, оскільки стадія виконання не повинна перетворюватися на повторний розгляд спору.

Ще одним важливим елементом є **зміна способу та порядку виконання судового рішення**. На практиці можуть виникати ситуації, коли спосіб виконання, визначений у рішенні, через об’єктивні обставини стає складним або неможливим. У таких випадках закон допускає використання спеціального процесуального механізму для адаптації способу виконання без зміни самого змісту встановленого судом права.

Особливого значення набуває питання співвідношення суду та виконавця. Господарський суд ухвалює рішення та визначає його зміст, а виконання рішення здійснюється відповідно до законодавства про виконавче провадження. Виконавець не може змінювати зміст судового рішення на власний розсуд. Його завдання полягає в тому, щоб застосувати передбачені законом заходи для досягнення результату, визначеного судовим актом.

Водночас діяльність виконавця повинна відповідати принципам законності, обґрунтованості, пропорційності та дотримання прав учасників виконавчого провадження. Саме тому система виконання не може розглядатися виключно як механізм примусу боржника. Вона також є механізмом захисту прав усіх учасників провадження.

У цьому аспекті важливе значення має **судовий контроль за виконанням судових рішень**. Чинна редакція ГПК України передбачає, що судовий контроль у господарських справах здійснює суд, який розглянув справу як суд першої інстанції. Сторони виконавчого провадження можуть звернутися до суду зі скаргою, якщо вважають, що рішенням, дією або бездіяльністю державного чи приватного виконавця під час виконання судового рішення порушено їхні права.

Наявність такого механізму є необхідною гарантією законності. Виконання судового рішення пов'язане із можливістю застосування до боржника заходів примусу, а тому має здійснюватися під належним юридичним контролем. Водночас судовий контроль не повинен підміняти собою діяльність виконавця. Його призначення полягає передусім у перевірці законності рішень, дій або бездіяльності суб'єктів виконавчого провадження та забезпеченні захисту порушених прав.

Важливим є також питання **добровільного виконання**. У правовій державі примус не повинен бути самоціллю. Ідеальною моделлю є ситуація, коли боржник після набрання рішенням законної сили добровільно виконує встановлений судом обов'язок. Це дозволяє скоротити витрати, часові ресурси та адміністративне навантаження, а також сприяє підтриманню нормальних господарських відносин.

Проте якщо добровільне виконання не відбувається, виникає необхідність застосування державного або професійного приватного примусу. Закон України «Про виконавче провадження» передбачає систему відповідних заходів, які можуть бути використані для досягнення фактичного виконання. Серед них важливе місце посідає звернення стягнення на кошти та інше майно боржника, а також інші передбачені законом заходи.

У господарських правовідносинах одним із найбільш поширених об'єктів виконання є грошове зобов'язання. Стягнення грошових коштів має принципове значення для кредитора, оскільки дозволяє компенсувати невиконання або неналежне виконання договірних обов'язків. Водночас реальна можливість

стягнення залежить від наявності у боржника коштів або майна, на яке відповідно до закону може бути звернено стягнення.

Це зумовлює необхідність оперативного виявлення активів боржника та належного застосування передбачених законом виконавчих заходів. Ефективність виконавчого провадження значною мірою залежить від своєчасності дій виконавця, доступності інформації про майновий стан боржника, належної взаємодії між державними реєстрами та органами, які беруть участь у виконанні.

Водночас необхідно враховувати, що виконання рішення не може здійснюватися шляхом необмеженого втручання у права боржника. Законодавство встановлює певні межі примусового виконання, а виконавець повинен діяти лише на підставі та в межах наданих законом повноважень. Таким чином, у виконавчому провадженні має забезпечуватися баланс між правом стягувача на отримання присудженого та правами боржника.

Такий баланс особливо важливий у господарських спорах між суб'єктами підприємництва. Наприклад, надмірне або непропорційне стягнення може негативно вплинути на діяльність підприємства, його можливість виплачувати заробітну плату працівникам, сплачувати податки, виконувати інші зобов'язання. З іншого боку, необґрунтоване обмеження виконавчих заходів може позбавити стягувача реальної можливості отримати присуджені кошти.

Отже, виконання судового рішення повинно базуватися на принципі пропорційності. Застосований захід має бути спрямований на досягнення легітимної мети, відповідати характеру та обсягу зобов'язання і не виходити за межі, необхідні для фактичного виконання рішення.

Окремої уваги потребує проблема тривалого невиконання судових рішень. Затягування виконавчого провадження може бути зумовлене різними причинами: відсутністю майна у боржника, його приховуванням або відчуженням, недостатньою активністю виконавця, численними судовими спорами щодо майна, процедурними труднощами, необхідністю здійснення оцінки та реалізації активів тощо.

У такій ситуації значення судового контролю істотно зростає. Стягувач повинен мати ефективний механізм реагування на неправомірні рішення, дії чи бездіяльність виконавця. Саме тому законодавець передбачив у ГПК України окрему процедуру розгляду відповідних скарг. Чинна стаття 339-1 прямо встановлює право сторін виконавчого провадження звертатися до суду зі скаргою у разі порушення їхніх прав рішенням, дією або бездіяльністю державного чи приватного виконавця.

Таким чином, виконання судового рішення не є автономним процесом, який повністю виходить за межі судової діяльності. Навпаки, між судом, виконавцем та сторонами виконавчого провадження існує складна система процесуальних взаємозв'язків.

Суд визначає зміст юридичного обов'язку, який підлягає виконанню, та у встановлених законом випадках вирішує питання, пов'язані з його реалізацією. Виконавець здійснює практичні заходи з виконання рішення. Стягувач зацікавлений у максимально повному та своєчасному виконанні. Боржник має право на дотримання законних меж примусового виконання та на оскарження неправомірних дій. У результаті формується система, у якій кожен суб'єкт має визначену законом роль.

Сутність виконання судових рішень також пов'язана з поняттям **ефективності правосуддя**. У сучасному розумінні ефективність судової системи не може оцінюватися лише кількістю розглянутих справ або дотриманням процесуальних строків під час судового розгляду. Не менш важливим є питання того, наскільки рішення судів реалізуються на практиці.

У цьому контексті можна виокремити кілька критеріїв ефективності виконання: реальність, своєчасність, повнота, законність та пропорційність.

Реальність означає фактичне досягнення результату, визначеного рішенням.

Своєчасність передбачає виконання без необґрунтованих затримок.

Повнота означає реалізацію всіх приписів судового рішення, а не лише окремої його частини.

Законність передбачає здійснення виконавчих дій виключно відповідно до законодавства.

Пропорційність означає відповідність застосованих заходів меті виконання та недопущення надмірного втручання у права учасників провадження.

Саме поєднання зазначених критеріїв дозволяє оцінити якість механізму виконання судових рішень.

У науковій літературі виконання судового рішення традиційно розглядається як завершальна стадія судового захисту. Водночас сучасне розуміння цього інституту дозволяє зробити висновок, що виконання має не лише процесуальний, а й самостійний функціональний зміст. Воно є механізмом переходу від встановленого судом юридичного стану до фактичного стану, за якого особа отримує те, що було їй присуджено або гарантовано рішенням.

Наприклад, якщо суд визнав право підприємства на отримання певної суми коштів, але боржник її не сплатив, саме виконання дозволяє перевести встановлене судом право у фактичне володіння коштами. Якщо суд зобов'язав передати майно, виконання полягає у фактичній передачі такого майна. Якщо суд зобов'язав вчинити певну дію, виконання полягає у фактичному здійсненні відповідної дії.

Тому можна стверджувати, що виконання судового рішення має **матеріально-правовий результат**, хоча здійснюється через встановлені процесуальним законом процедури.

Важливим є і те, що виконання судових рішень сприяє забезпеченню принципу **правової визначеності**. Після завершення судового розгляду учасники правовідносин повинні мати можливість розраховувати на стабільність встановленого судом правового результату. Якщо судове рішення тривалий час не виконується або може бути фактично проігнороване, це послаблює значення судового захисту.

Правова визначеність у господарських відносинах має особливе значення, оскільки підприємницька діяльність передбачає планування майбутніх

економічних операцій. Суб'єкт господарювання повинен мати можливість прогнозувати свої фінансові результати, враховувати ризики та розраховувати на юридичні механізми захисту своїх інтересів.

У цьому аспекті ефективність виконання судових рішень є одним із факторів інвестиційної та договірної привабливості правової системи. Контрагенти укладають договори не лише виходячи з економічної доцільності, а й враховуючи можливість судового захисту у разі порушення домовленостей.

Необхідно також враховувати цифровізацію виконавчого провадження. Сучасні технології створюють можливості для оперативнішого отримання інформації про майновий стан боржника, автоматизації окремих процедур та електронної взаємодії між учасниками. Водночас цифровізація повинна супроводжуватися належними гарантіями захисту інформації та процесуальних прав сторін.

У сучасних умовах важливого значення набуває також співіснування державної та приватної моделей виконання. Законодавство України передбачає можливість виконання судових рішень як державними, так і приватними виконавцями у межах їх компетенції. Такий підхід спрямований на підвищення ефективності механізму виконання та створення для стягувача додаткових організаційних можливостей.

Водночас незалежно від того, хто здійснює виконання, основні вимоги до законності виконавчих дій залишаються обов'язковими. Державний і приватний виконавець повинні діяти відповідно до закону, а їхні рішення, дії або бездіяльність можуть бути предметом передбаченого законодавством контролю.

Таким чином, виконання судових рішень у господарському процесі являє собою складний правовий механізм, який об'єднує діяльність суду, органів та осіб, уповноважених здійснювати виконання, а також сторін виконавчого провадження. Його основною метою є забезпечення фактичної реалізації судового рішення та поновлення порушених прав і законних інтересів.

Підсумовуючи викладене, можна запропонувати таке визначення: **виконання судового рішення у господарському процесі — це врегульована**

нормами процесуального та виконавчого законодавства діяльність суду, сторін, державних і приватних виконавців та інших уповноважених суб'єктів, спрямована на фактичну реалізацію приписів судового акта та досягнення визначеного ним правового результату.

При цьому **примусове виконання** є складовою загального механізму виконання і застосовується у випадку невиконання рішення боржником добровільно. Відповідно, ці поняття не є тотожними.

Значення виконання судових рішень полягає передусім у тому, що воно забезпечує перехід від формального судового захисту до його фактичної реалізації. Саме через виконання судове рішення набуває практичного значення для особи, права якої були порушені. Ефективність цього механізму є важливою умовою довіри до судової системи, стабільності господарського обороту та забезпечення законності.

Слід підкреслити, що виконання рішення не повинно розглядатися виключно як завершення судового процесу у вузькому процедурному розумінні. Це також інструмент забезпечення правопорядку у сфері господарської діяльності. Належне виконання сприяє дисциплінованості учасників економічних відносин, підвищує значення договірних зобов'язань і зменшує ризик повторного порушення прав.

Отже, ефективна система виконання судових рішень є невід'ємною складовою функціонування господарської юстиції. Її призначення полягає не лише у забезпеченні примусового виконання обов'язків боржника, а насамперед у гарантуванні реального та своєчасного результату судового захисту. Саме тому питання виконання рішень господарських судів закономірно пов'язане із питаннями судового контролю, законності діяльності виконавців, захисту прав сторін виконавчого провадження та вдосконалення відповідного законодавства.

Чинний Господарський процесуальний кодекс України системно регламентує питання, пов'язані з виконанням судових рішень: від їх обов'язковості та звернення до виконання до відстрочення, розстрочення, зміни способу виконання, заміни сторони виконавчого провадження та судового

контролю за діями виконавців. Закон України «Про виконавче провадження», своєю чергою, визначає організаційні та процедурні засади безпосереднього примусового виконання, у тому числі щодо майнових і немайнових рішень.

Таким чином, виконання судових рішень слід вважати не другорядним елементом господарського процесу, а його необхідною завершальною складовою, без якої право на судовий захист втрачає значну частину свого практичного змісту. Ефективність судочинства в кінцевому підсумку визначається не тільки тим, наскільки обґрунтовано та законно суд вирішив спір, але й тим, наскільки реально та своєчасно його рішення було виконано.

1.2. Правова природа судового контролю за виконанням рішень господарських судів

Ефективність судового захисту прав та законних інтересів суб'єктів господарювання безпосередньо залежить від можливості реального виконання судових рішень. Ухвалення судом законного та обґрунтованого рішення є лише одним із елементів механізму правового захисту. Завершальним етапом цього механізму виступає фактичне виконання відповідного судового акта. Саме тому у сучасній правовій системі особливого значення набуває питання забезпечення належного контролю за виконанням рішень господарських судів.

Судовий контроль за виконанням судових рішень можна розглядати як спеціальну форму діяльності суду, спрямовану на забезпечення законності, своєчасності та повноти реалізації судового рішення, а також на захист прав учасників виконавчого провадження від неправомірних рішень, дій або бездіяльності суб'єктів, які здійснюють примусове виконання.

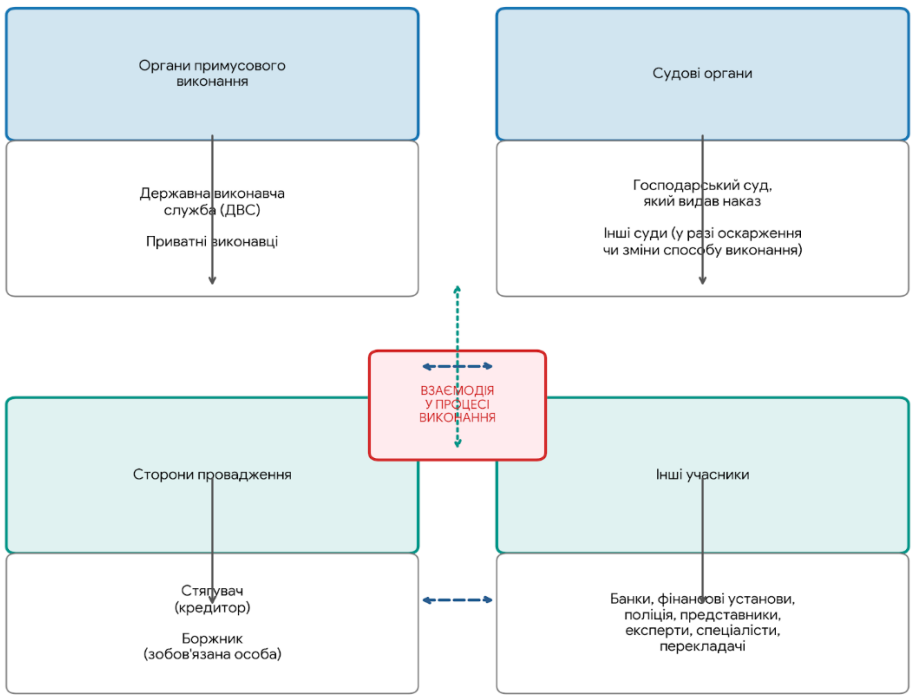
Правова природа такого контролю зумовлена передусім конституційним принципом обов'язковості судових рішень. Судове рішення не може розглядатися лише як формальний документ, який завершує розгляд справи. Його юридичне значення полягає в тому, що воно встановлює певний обов'язок, право або правовий стан, реалізація якого повинна бути забезпечена державою.

У господарському процесі ця проблема має особливе значення через специфіку правовідносин, які є предметом судового розгляду. Господарські спори найчастіше пов’язані з майновими вимогами, грошовими зобов’язаннями, виконанням договорів, передачею майна, відшкодуванням збитків та іншими економічними наслідками. Тому затримка або неналежне виконання судового рішення може безпосередньо впливати на фінансовий стан підприємства, його платоспроможність і можливість продовжувати господарську діяльність.

Чинний Господарський процесуальний кодекс України містить спеціальний розділ VI «Судовий контроль за виконанням судових рішень», який охоплює статті 339–345 та встановлює процесуальні механізми такого контролю.

Сутність судового контролю полягає у тому, що суд не залишається осторонь процесу виконання власного рішення. Водночас контроль не означає, що господарський суд безпосередньо здійснює всі виконавчі дії замість державного чи приватного виконавця. Функції суду та виконавця є різними. Виконавець безпосередньо організовує і здійснює примусове виконання, тоді як суд перевіряє законність відповідної діяльності у передбачених законом випадках.

Рис. 1.2. Система суб'єктів виконання судових рішень

Саме ця особливість дозволяє визначити судовий контроль як гарантійний механізм. Його призначення полягає не у дублюванні виконавчого провадження, а у забезпеченні дотримання прав учасників такого провадження.

Відповідно до чинної статті 339 ГПК України судовий контроль за виконанням судових рішень у господарських справах здійснює суд, який розглянув справу як суд першої інстанції. При цьому суд може здійснювати такий контроль у порядку, встановленому відповідним розділом Кодексу.

Закріплення саме такого правила має важливе процесуальне значення. Суд першої інстанції, який розглядав спір, володіє необхідними відомостями про предмет спору, зміст судового рішення та правовідносини між сторонами. Це дозволяє йому більш ефективно оцінювати питання, пов’язані з виконанням ухваленого рішення.

Водночас судовий контроль не повинен перетворюватися на спосіб повторного розгляду спору. На стадії виконання суд не переглядає правильність рішення по суті, якщо воно набрало законної сили. Предметом контролю є насамперед законність дій суб’єктів виконання, дотримання ними процесуальних норм та прав учасників виконавчого провадження.

Важливою складовою правової природи судового контролю є його **процесуальний характер**. Контроль здійснюється у встановленій законом процедурі, яка передбачає визначене коло суб’єктів, строки звернення, вимоги до скарги, порядок її розгляду та види судових рішень за результатами такого розгляду.

Чинна редакція ГПК України передбачає право сторін виконавчого провадження звернутися до суду зі скаргою, якщо вони вважають, що рішенням, дією або бездіяльністю державного виконавця чи іншої посадової особи органу державної виконавчої служби або приватного виконавця під час виконання судового рішення порушено їхні права.

Отже, одним із ключових елементів судового контролю є **право на оскарження**. Воно забезпечує можливість процесуального реагування на неправомірну поведінку виконавця.

Особливістю цього механізму є те, що закон пов’язує право на звернення до суду не з будь-якою незгодою учасника провадження з діями виконавця, а саме з порушенням його прав. Таким чином, заявник повинен обґрунтувати, яким чином оскаржуване рішення, дія чи бездіяльність вплинули на його права або законні інтереси.

Судовий контроль має гарантійний характер і щодо самого боржника. Виконавче провадження пов’язане із застосуванням заходів примусу, які можуть обмежувати майнові та інші права особи. Тому боржник також повинен мати ефективну можливість оскаржити неправомірні дії виконавця.

Водночас судовий контроль забезпечує права і стягувача. Для нього основним інтересом є фактичне виконання судового рішення. Якщо виконавець безпідставно не здійснює передбачених законом дій, стягувач має можливість звернутися до суду та вимагати захисту свого порушеного права.

Таким чином, судовий контроль виконує функцію **процесуального балансу** між інтересами стягувача, боржника та вимогами законності діяльності виконавця.

Особливе значення має питання меж судового контролю. Суд повинен перевіряти не лише формальну відповідність дій виконавця закону, а й те, чи були вони спрямовані на фактичне виконання судового рішення. Бездіяльність виконавця може бути такою ж проблемною, як і неправомірна активна дія.

Наприклад, якщо виконавець без достатніх підстав не вживає заходів щодо встановлення майна боржника, не здійснює передбачених законом дій для звернення стягнення на кошти або не реагує на інформацію, надану стягувачем, така поведінка може бути предметом судового контролю.

Разом із тим суд не повинен втручатися у дискреційні повноваження виконавця поза межами, встановленими законом. Судовий контроль має здійснюватися з урахуванням принципу розподілу функцій між органами та особами, які беруть участь у виконанні.

Важливим аспектом правової природи судового контролю є його зв’язок із принципом **верховенства права**. Якщо особа отримала позитивне судове

рішення, але не має реального механізму його виконання, право на судовий захист стає значною мірою декларативним. Тому контроль за виконанням є гарантією того, що судове рішення матиме практичний результат.

Судовий контроль також пов'язаний із принципом **обов'язковості судового рішення**. Рішення, яке набрало законної сили, має виконуватися. Будь-які дії, спрямовані на уникнення виконання або необґрунтоване затягування виконання, суперечать самій природі правосуддя.

Важливим є і принцип **законності**. Виконавець має право діяти лише у межах компетенції, визначеної законом. Судовий контроль дозволяє перевірити, чи дотримано цих меж.

Ще одним принципом є **своєчасність виконання**. Судовий контроль повинен сприяти тому, щоб виконавче провадження не затягувалося без об'єктивних причин. Для господарських відносин ця вимога має особливе значення, оскільки економічна цінність присудженого може змінюватися з часом.

Судовий контроль можна класифікувати за різними критеріями.

За характером діяльності, що перевіряється, можна виділити контроль за:

- рішеннями виконавця;
- діями виконавця;
- бездіяльністю виконавця.

За суб'єктом, діяльність якого контролюється, можна виокремити контроль за діяльністю державного виконавця та контроль за діяльністю приватного виконавця.

За процесуальною формою основним засобом є розгляд скарг учасників виконавчого провадження. Водночас законодавство передбачає й інші процесуальні механізми, пов'язані із забезпеченням виконання судових рішень.

Особливого значення набули законодавчі зміни, внесені Законом України від 21 листопада 2024 року № 4094-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення положень про судовий

контроль за виконанням судових рішень». Закон набрав чинності 19 грудня 2024 року та суттєво деталізував механізми судового контролю.

Законодавчі зміни спрямовані на посилення процесуальних гарантій виконання судових рішень. Зокрема, було деталізовано право на звернення зі скаргою, вимоги до її змісту, порядок подання та розгляду, а також запроваджено додаткові механізми контролю за виконанням рішень у визначених законом випадках.

Отже, сучасне розуміння судового контролю виходить за межі суто формального розгляду скарг. Його необхідно розглядати як комплексний процесуальний механізм, спрямований на забезпечення реального виконання судових рішень та ефективного захисту прав учасників виконавчого провадження.

Узагальнюючи, можна визначити судовий контроль за виконанням рішень господарських судів як **врегульовану нормами господарського процесуального права діяльність суду першої інстанції, спрямовану на перевірку законності та належності виконання судового рішення, захист прав учасників виконавчого провадження та забезпечення реального виконання судового акта**.

Таким чином, правова природа судового контролю характеризується його процесуальним, гарантійним, правозахисним та забезпечувальним характером. Він не замінює виконавче провадження, а забезпечує його функціонування у межах закону. Ефективний судовий контроль є необхідною умовою того, щоб право на судовий захист не завершувалося формальним отриманням судового рішення, а трансформувалося у фактичне поновлення порушеного права.

1.3. Нормативно-правове регулювання судового контролю та його основні форми

Належне функціонування механізму виконання рішень господарських судів неможливе без чіткого нормативно-правового регулювання. Судовий контроль за виконанням судових рішень є комплексним правовим інститутом,

норми якого містяться у Конституції України, Господарському процесуальному кодексі України, Законі України «Про виконавче провадження», Законі України «Про судоустрій і статус суддів», а також в інших нормативно-правових актах.

Нормативна база у цій сфері має ієрархічну структуру. На найвищому рівні перебувають конституційні положення, які визначають основні принципи здійснення правосуддя та обов'язковість судових рішень. Наступний рівень становлять норми процесуального законодавства, які безпосередньо визначають процедуру судового контролю. Окремий блок утворюють норми законодавства про виконавче провадження, що регламентують діяльність державних і приватних виконавців.

Основоположне значення для досліджуваної сфери має Конституція України. Принцип обов'язковості судового рішення є фундаментальною гарантією функціонування судової влади. Судове рішення має бути не тільки прийняте компетентним судом, а й реалізоване відповідно до встановленої законом процедури.

У системі галузевого регулювання ключове місце посідає **Господарський процесуальний кодекс України**. Саме він визначає процесуальні механізми, за допомогою яких господарський суд може здійснювати контроль за виконанням судового рішення. Чинний ГПК України містить спеціальний розділ VI «Судовий контроль за виконанням судових рішень», до якого входять статті 339–345.

Наявність спеціального розділу свідчить про самостійне значення інституту судового контролю в системі господарського процесуального права.

Стаття 339 ГПК України встановлює загальне правило щодо суб'єкта судового контролю. Таким суб'єктом є суд, який розглянув справу як суд першої інстанції. Суд може здійснювати контроль за виконанням судового рішення у порядку, передбаченому відповідним розділом Кодексу.

Важливе значення має стаття 339-1 ГПК України, яка закріплює право сторін виконавчого провадження звертатися до суду зі скаргою у разі порушення

їхніх прав рішенням, дією або бездіяльністю державного виконавця, іншої посадової особи органу державної виконавчої служби чи приватного виконавця.

Отже, законодавець визначає судовий контроль через конкретний процесуальний засіб — можливість звернення із відповідною скаргою.

Водночас нормативне регулювання передбачає не лише саме право на оскарження, а й процедуру його реалізації. Стаття 340 ГПК України визначає порядок подання скарги та вимоги до її змісту. Скарга подається до суду, який розглянув справу як суд першої інстанції, у письмовій формі. Закон також визначає інформацію, яку має містити скарга, зокрема відомості про суд, заявника, номер справи, виконавчий документ, оскаржувані рішення, дії або бездіяльність, обставини порушення прав та перелік доданих матеріалів.

Таке детальне регулювання спрямоване на забезпечення процесуальної визначеності. Суд повинен отримати достатній обсяг інформації для встановлення предмета спору та оцінки законності дій або бездіяльності виконавця.

Наступним важливим елементом є строки звернення. Стаття 341 ГПК України регламентує строки подання скарги та можливість їх поновлення за наявності поважних причин. Законодавець таким чином прагне забезпечити баланс між принципом оперативності виконавчого провадження та правом особи на судовий захист.

Важливим нормативним джерелом є також **Закон України «Про виконавче провадження»**. Він визначає загальні засади примусового виконання рішень, статус державних і приватних виконавців, права та обов’язки сторін виконавчого провадження, заходи примусового виконання, порядок їх застосування та механізми оскарження.

Закон визначає виконавче провадження як завершальну стадію судового провадження та сукупність дій визначених законом органів і осіб, спрямованих на примусове виконання рішень. Це положення має принципове значення для розуміння взаємозв’язку між судовим розглядом та його практичним результатом.

ГПК України та Закон «Про виконавче провадження» повинні застосовуватися системно. ГПК регламентує насамперед процесуальну сторону взаємодії суду та учасників виконавчого провадження, тоді як спеціальний закон визначає порядок безпосереднього здійснення виконавчих дій.

Важливим є також нормативне регулювання повноважень виконавця. Виконавець повинен діяти відповідно до закону, у межах наданих йому повноважень та з урахуванням необхідності забезпечення фактичного виконання судового рішення.

У разі виникнення спору щодо законності його поведінки відповідні дії або бездіяльність можуть стати предметом судового контролю. Таким чином, норми Закону «Про виконавче провадження» та ГПК України функціонують у взаємозв'язку: перші визначають правила здійснення виконавчої діяльності, другі — процесуальні гарантії її судового контролю.

Особливого значення у системі нормативного регулювання набув **Закон України № 4094-IX від 21 листопада 2024 року** «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення положень про судовий контроль за виконанням судових рішень». Цей Закон набрав чинності 19 грудня 2024 року та змінив низку положень процесуального законодавства.

Його прийняття було спрямоване на посилення механізмів контролю за виконанням судових рішень та конкретизацію відповідних процедур. Зокрема, було деталізовано порядок звернення зі скаргами, вимоги до їх змісту, строки, а також передбачено додаткові механізми контролю за виконанням судових рішень у певних категоріях справ.

Важливим напрямом нормативного регулювання є також можливість суду реагувати на труднощі, які виникають під час виконання рішення. У випадках, коли обставини ускладнюють виконання або роблять його неможливим, законодавство передбачає процесуальні механізми зміни способу та порядку виконання. Закон «Про виконавче провадження» прямо передбачає можливість звернення до суду, який розглядав справу як суд першої інстанції, із відповідною заявою.

Такий механізм не є безпосереднім контролем за діями виконавця у вузькому значенні, але становить важливу складову судового забезпечення виконання рішення. Його мета полягає в адаптації способу виконання до об'єктивних обставин без зміни суті встановленого судом права.

Однією з основних форм судового контролю є **розгляд скарг на рішення виконавця**.

Рішенням виконавця є оформлений у встановленій законом формі індивідуальний акт, який породжує відповідні юридичні наслідки для учасників виконавчого провадження. Якщо сторона вважає таке рішення незаконним і таким, що порушує її права, вона може звернутися до господарського суду у встановленому процесуальному порядку.

Другою формою є **контроль за діями виконавця**. Йдеться про фактичні процесуальні та виконавчі дії, здійснені під час виконання судового рішення. Такі дії можуть стосуватися арешту майна, звернення стягнення на кошти, опису та оцінки майна, його реалізації та інших заходів, передбачених законом.

Третьою формою є **контроль за бездіяльністю виконавця**. Ця форма має особливе значення, оскільки невчинення передбачених законом дій може фактично блокувати виконання судового рішення.

Бездіяльність може проявлятися у нездійсненні виконавцем необхідних заходів, неприйнятті передбаченого законом рішення, невчиненні дій у визначений строк або відсутності належного реагування на звернення учасників виконавчого провадження.

Четвертою формою можна визначити **вирішення судом питань щодо способу та порядку виконання судового рішення**. Такий механізм застосовується у випадках, коли існують обставини, які ускладнюють виконання або роблять його неможливим. Відповідні положення передбачені як процесуальним, так і виконавчим законодавством.

П'ятою формою є **відстрочення або розстрочення виконання судового рішення**. Цей механізм дозволяє враховувати конкретні обставини, які можуть перешкоджати негайному виконанню рішення. При цьому відстрочення або

розстрочення не змінює суті судового рішення, а лише визначає особливий порядок його реалізації.

Шостою формою є **заміна сторони виконавчого провадження** у передбачених законом випадках. Така необхідність може виникати, наприклад, у разі правонаступництва. Процесуальна можливість заміни сторони дозволяє продовжити виконання рішення без необхідності повторного розгляду спору по суті.

Окремого значення набуває контроль за виконанням **рішень немайнового характеру**. На відміну від рішень про стягнення коштів, вони можуть вимагати від боржника здійснення конкретної дії або утримання від певної поведінки. Тому контроль за їх виконанням пов'язаний не лише з майновими наслідками, а й із перевіркою фактичної поведінки боржника.

Відповідно до сучасного законодавства судовий контроль може також передбачати механізми, пов'язані з поданням звіту про виконання судового рішення у випадках, установлених законом. Закон № 4094-IX передбачив відповідні нові процесуальні механізми контролю та деталізував порядок подання і розгляду звітів.

Такий механізм має особливе значення у випадках, коли боржником є орган державної влади, орган місцевого самоврядування або суб'єкт господарювання державного чи комунального сектору економіки. За визначених законом умов суд може зобов'язати такого боржника подати звіт про виконання судового рішення.

Встановлення обов'язку подати звіт посилює контроль за фактичною реалізацією рішення. Суд отримує можливість оцінити не лише формальні дії боржника, а й конкретний стан виконання, причини можливого невиконання та заходи, які вживаються для усунення перешкод.

Нормативне регулювання судового контролю необхідно також розглядати крізь призму міжнародних стандартів права на справедливий суд. Право на судовий захист має практичний характер, а тому повинно включати реальну можливість отримати результат від судового розгляду.

У цьому контексті виконання судового рішення є логічним продовженням судового процесу. Якщо рішення залишається невиконаним, особа може опинитися у ситуації, коли формально отримала судовий захист, але фактично не отримала присудженого.

Таким чином, нормативно-правове регулювання судового контролю спрямоване на забезпечення кількох основних цілей: по-перше, гарантування обов’язковості судового рішення; по-друге, захист прав учасників виконавчого провадження; по-третє, забезпечення законності діяльності виконавців; по-четверте, створення умов для своєчасного та повного виконання судових рішень.

Система нормативного регулювання може бути представлена таким чином:

Конституційний рівень

↓

Господарський процесуальний кодекс України

↓

Закон України «Про виконавче провадження»

↓

інші нормативно-правові акти та підзаконне регулювання

↓

судова практика як джерело правозастосовного тлумачення

Таке співвідношення демонструє комплексність правового регулювання.

Особливу роль у забезпеченні однакового застосування законодавства відіграє судова практика Верховного Суду. Судова практика дозволяє конкретизувати зміст загальних процесуальних норм, визначити підходи до оцінки дій виконавця та встановити критерії належного захисту прав учасників виконавчого провадження.

Водночас судова практика не повинна підміняти закон. Її значення полягає передусім у тлумаченні та практичному застосуванні нормативних положень.

Підсумовуючи, можна зазначити, що сучасна модель судового контролю в господарському процесі України є багаторівневою. Вона включає конституційні гарантії, спеціальні положення ГПК України, норми законодавства про виконавче провадження та процесуальні механізми судового захисту.

Основною формою судового контролю залишається розгляд скарг на рішення, дії або бездіяльність державних і приватних виконавців. Водночас інститут контролю охоплює також інші процесуальні засоби: вирішення питань про спосіб і порядок виконання, відстрочення та розстрочення виконання, заміну сторони виконавчого провадження, а в передбачених законом випадках — контроль через звіт про виконання судового рішення.

Отже, нормативно-правове регулювання судового контролю спрямоване на перетворення принципу обов’язковості судового рішення з формальної юридичної вимоги на реально діючий механізм захисту прав. Водночас ефективність цього механізму залежить не лише від наявності відповідних норм, а й від їх належного застосування судами та виконавцями.

Удосконалення нормативної бази у цій сфері має бути спрямоване на подальше підвищення оперативності судового контролю, усунення процедурних перешкод, забезпечення реального виконання рішень, підвищення відповідальності за неправомірну бездіяльність та забезпечення балансу між правами стягувача і боржника.

Таким чином, судовий контроль є важливим самостійним елементом механізму виконання судових рішень у господарському процесі. Його нормативна основа сформована системою взаємопов’язаних правових актів, а основні форми дозволяють реагувати як на неправомірні активні дії виконавців, так і на їх бездіяльність, а також забезпечувати належне виконання судових рішень у складних практичних ситуаціях.

РОЗДІЛ ІІ. ВИЗНАННЯ ТА ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ МІЖНАРОДНИХ КОМЕРЦІЙНИХ АРБІТРАЖІВ В УКРАЇНІ

2.1. Поняття та правова природа міжнародного комерційного арбітражу

Міжнародний комерційний арбітраж є одним із найбільш поширених альтернативних способів вирішення приватноправових спорів, що виникають у процесі міжнародної господарської діяльності. Його існування обумовлене необхідністю забезпечення сторонам зовнішньоекономічних договорів можливості вирішувати спори поза межами державної судової системи тієї чи іншої країни. Особливого значення цей механізм набуває в умовах активізації міжнародної торгівлі, розвитку транскордонних господарських зв'язків та збільшення кількості договорів між суб'єктами господарювання різних держав.

Правова природа міжнародного комерційного арбітражу визначається поєднанням приватноправових та публічно-правових елементів. З одного боку, підставою звернення до арбітражу є волевиявлення сторін, виражене в арбітражній угоді. З іншого боку, діяльність арбітражу та наслідки прийнятого ним рішення визнаються і забезпечуються державою відповідно до національного законодавства та міжнародних договорів.

В Україні основним спеціальним нормативно-правовим актом у цій сфері є Закон України «Про міжнародний комерційний арбітраж» від 24 лютого 1994 року № 4002-XII. Чинна редакція цього Закону, відповідно до офіційної бази законодавства, датована 21 травня 2026 року.

Закон визначає основні принципи організації та діяльності міжнародного комерційного арбітражу, порядок формування арбітражного складу, процедуру розгляду спорів, вимоги до арбітражних угод, правила ухвалення та оспорювання арбітражних рішень, а також інші питання, пов'язані з функціонуванням цього інституту.

Важливо відмежовувати міжнародний комерційний арбітраж від державного судочинства. Державний суд є органом судової влади, який здійснює правосуддя від імені держави. Міжнародний комерційний арбітраж, навпаки,

формується на договірній основі та функціонує відповідно до волі сторін, положень законодавства та обраного ними арбітражного регламенту.

Основною передумовою арбітражного розгляду є **арбітражна угода**. Вона може бути укладена як окрема угода або включена до основного договору у вигляді арбітражного застереження. Сторони домовляються про передачу певних спорів на вирішення арбітражу, а також можуть визначити конкретну арбітражну установу, місце арбітражу, кількість арбітрів, мову провадження та інші процесуальні питання.

Арбітражна угода має фундаментальне значення, оскільки саме вона формує юрисдикційну основу діяльності арбітражу. За загальним правилом арбітраж не може розглядати спір без відповідної домовленості сторін, якщо інше не передбачено законодавством.

Водночас міжнародний комерційний арбітраж ґрунтується на принципі **автономності арбітражної угоди**. Це означає, що арбітражне застереження розглядається як юридично самостійна домовленість, яка не обов'язково припиняє свою дію у разі спору щодо основного договору.

Не менш важливим є принцип **competence-competence**, відповідно до якого арбітраж має право самостійно визначати наявність та межі власної компетенції. Верховний Суд у своїй практиці також звертається до цього принципу при розгляді питань, пов'язаних із міжнародним комерційним арбітражем.

Правова природа арбітражу також характеризується його процесуальною автономією. Сторони можуть визначати процедуру розгляду спору в межах, дозволених законом та обраним арбітражним регламентом. Це є однією з відмінностей арбітражу від державного судового процесу, де процедура значною мірою визначається імперативними нормами процесуального законодавства.

Однією з причин популярності міжнародного арбітражу є можливість забезпечити **нейтральність форуму**. У міжнародному спорі сторони можуть не бажати передавати справу до суду держави контрагента. Арбітраж дозволяє обрати нейтральне місце розгляду та незалежних арбітрів.

Важливе значення має також можливість вибору арбітрів. Сторони можуть передбачити в арбітражній угоді або регламенті порядок їх призначення. Це дозволяє враховувати професійний досвід, знання конкретної галузі господарювання та міжнародну практику.

Особливістю міжнародного комерційного арбітражу є також можливість обрання застосовного права. Сторони можуть визначити право, яке застосовуватиметься до матеріальних правовідносин. У випадку відсутності такого вибору відповідні питання вирішуються згідно з правилами, передбаченими законодавством та арбітражним регламентом.

Міжнародний характер арбітражу може визначатися різними критеріями: місцезнаходженням сторін у різних державах, місцем виконання зобов'язань, місцем арбітражу або іншими обставинами, які свідчать про транскордонний характер правовідносин.

В Україні важливе значення має діяльність Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України. Він є постійно діючою арбітражною установою, яка розглядає спори відповідно до законодавства України та власного регламенту.

Водночас поняття міжнародного комерційного арбітражу не обмежується діяльністю МКАС при ТПП України. Сторони можуть передбачати розгляд спорів іншими арбітражними інституціями або арбітражем ad hoc за наявності відповідної правової підстави.

Особливого значення набуває питання **остаточності арбітражного рішення**. На відміну від багаторівневої системи оскарження державних судових рішень, арбітражна модель передбачає обмежений характер судового втручання. Це забезпечує стабільність арбітражного рішення та сприяє швидкому завершенню спору.

Однак остаточність арбітражного рішення не означає повної відсутності державного контролю. Держава залишає за собою право перевірити дотримання основних процесуальних гарантій, компетенції арбітражу та вимог публічного порядку.

Таким чином, міжнародний комерційний арбітраж можна визначити як заснований на угоді сторін недержавний механізм вирішення міжнародних комерційних спорів незалежним арбітражним складом, рішення якого підлягає виконанню відповідно до національного законодавства та міжнародних договорів.

Його правова природа має комплексний характер. Договірна природа проявляється у волевиявленні сторін та формуванні арбітражної угоди. Процесуальна природа полягає у здійсненні спеціальної процедури розгляду спору. Публічно-правовий елемент проявляється у визнанні та забезпеченні виконання арбітражних рішень державою.

Отже, міжнародний комерційний арбітраж є важливим елементом сучасної системи міжнародного економічного правосуддя та механізмом забезпечення прав суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

2.2. Правові підстави визнання та виконання арбітражних рішень

Визнання та виконання арбітражних рішень є одним із ключових елементів ефективності міжнародного комерційного арбітражу. Саме можливість забезпечити виконання рішення за межами держави, де воно було постановлено, робить арбітраж практичним інструментом захисту прав учасників міжнародних комерційних відносин.

Міжнародно-правову основу цього механізму становить Конвенція про визнання і виконання іноземних арбітражних рішень 1958 року, відома як Нью-Йоркська конвенція. Її положення сформували універсальні стандарти, відповідно до яких держави-учасниці визнають арбітражні рішення обов'язковими та забезпечують можливість їх виконання відповідно до власних процесуальних правил.

Україна є учасницею Нью-Йоркської конвенції, а тому її положення мають важливе значення для національної процедури визнання та виконання арбітражних рішень.

Національне регулювання ґрунтується передусім на Господарському процесуальному кодексі України, Законі України «Про міжнародний комерційний арбітраж», Законі України «Про міжнародне приватне право» та інших нормативно-правових актах.

Чинний ГПК України містить спеціальні положення щодо визнання та надання дозволу на виконання рішень міжнародного комерційного арбітражу. Кодекс має чинну редакцію від 24 квітня 2026 року.

Визнання та виконання є взаємопов'язаними, але не тотожними поняттями. **Визнання** означає надання арбітражному рішенню юридичного ефекту на території відповідної держави. **Виконання** передбачає можливість застосування механізмів примусового виконання для фактичної реалізації приписів арбітражного рішення.

Рис. 2.1. Етапи визнання та виконання рішення міжнародного комерційного арбітражу в Україні

Не кожне арбітражне рішення потребує примусового виконання. Якщо боржник добровільно виконує його, необхідність застосування виконавчого

механізму відпадає. Проте для примусового виконання іноземного арбітражного рішення зазвичай необхідно отримати відповідний дозвіл компетентного суду.

Особливістю української моделі є те, що суд не переглядає арбітражне рішення по суті. Його завдання полягає у перевірці наявності визначених законом підстав для визнання та виконання або для відмови в цьому.

Такий підхід відповідає міжнародному принципу **мінімального судового втручання**. Якщо б державний суд повторно аналізував докази та правову оцінку спору, арбітраж втратив би значну частину своєї автономності.

Важливим принципом є також презумпція на користь виконання арбітражного рішення. Особа, яка заперечує проти виконання, повинна посилатися на конкретні передбачені законом підстави.

Законодавство передбачає можливість відмови у визнанні або виконанні лише у випадках, встановлених міжнародним правом і національним законодавством.

Особливого значення набуває питання дійсності арбітражної угоди. Суд повинен перевірити, чи існувала належна домовленість сторін про передачу спору до арбітражу. Якщо арбітражна угода є недійсною, нечинною або такою, що не може бути виконана, це може стати підставою для відмови у визнанні та виконанні рішення.

Іншим важливим елементом є належне повідомлення сторони про арбітражне провадження. Особа повинна мати реальну можливість представити свою позицію та захистити свої інтереси. Порушення цього принципу може свідчити про недотримання фундаментальних процесуальних гарантій.

Водночас сам факт незгоди сторони з результатом арбітражного розгляду не є підставою для відмови у виконанні. Суд не повинен оцінювати правильність висновків арбітрів щодо фактичних обставин або застосування матеріального права, якщо відсутні передбачені законом винятки.

Суттєве значення має категорія **публічного порядку**. Вона використовується для захисту фундаментальних засад правової системи держави виконання. При цьому публічний порядок не повинен тлумачитися надмірно

широко, оскільки це могло б перетворити виняткову підставу відмови на інструмент перегляду арбітражного рішення по суті.

Сучасна практика Верховного Суду демонструє важливість цієї категорії. У березні 2026 року Верховний Суд сформулював висновок про те, що визнання арбітражного рішення, пов'язаного з активами осіб, пов'язаних із державою-агресором, за певних обставин може суперечити публічному порядку України; при цьому суд має перевіряти відповідні обставини незалежно від того, чи посилаються на них сторони.

Цей приклад демонструє, що процедура визнання та виконання арбітражного рішення функціонує на перетині принципу поваги до арбітражу та необхідності захисту фундаментальних інтересів держави.

Таким чином, правові підстави визнання та виконання арбітражних рішень утворюють багаторівневу систему, яка включає міжнародні договори, національне законодавство та судову практику.

Основними елементами цієї системи є:

1. міжнародне зобов'язання України визнавати та виконувати іноземні арбітражні рішення;
2. положення Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж»;
3. норми ГПК України щодо судового розгляду заяв;
4. принцип обмеженого судового втручання;
5. презумпція можливості виконання арбітражного рішення;
6. існування вичерпних або обмежених законом підстав для відмови;
7. необхідність дотримання публічного порядку України.

Отже, правове регулювання визнання та виконання арбітражних рішень в Україні загалом сформоване на основі міжнародних стандартів та принципів, що забезпечують баланс між автономією арбітражу і правом держави контролювати дотримання фундаментальних правових засад.

2.3. Порядок розгляду заяв про визнання та надання дозволу на виконання арбітражного рішення

Процедура визнання та надання дозволу на виконання рішення міжнародного комерційного арбітражу в Україні є спеціальним видом судового провадження. Її метою є не повторний розгляд спору, а визначення можливості надати арбітражному рішенню юридичну силу, необхідну для його реалізації на території України.

Особливості відповідної процедури визначаються Господарським процесуальним кодексом України з урахуванням положень Нью-Йоркської конвенції та Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж». Чинний ГПК України містить спеціальні правила щодо розгляду таких заяв.

Звернення до суду здійснюється особою, на користь якої постановлено арбітражне рішення. Така особа повинна надати суду документи, передбачені процесуальним законодавством.

Першим етапом є **подання заяви**. У заяві має бути зазначено інформацію про заявника, боржника, арбітражне рішення, обставини його ухвалення та вимогу про визнання і надання дозволу на виконання.

До заяви додаються документи, які підтверджують існування та зміст арбітражного рішення, а також відповідність заяви встановленим процесуальним вимогам.

Особливе значення має питання автентичності арбітражного рішення та арбітражної угоди. Суд повинен мати можливість встановити, що рішення справді було ухвалене компетентним арбітражем, а сторони погодилися на передачу спору до такого арбітражу.

Якщо документи складені іноземною мовою, постає питання їх перекладу. Переклад має забезпечувати можливість суду належним чином перевірити зміст документів.

Після надходження заяви суд вирішує питання про відкриття провадження та повідомлення учасників. Важливо забезпечити можливість боржника надати заперечення щодо визнання та виконання рішення.

При цьому боржник не отримує можливості фактично повторно розглянути спір. Його заперечення повинні стосуватися саме передбачених законом підстав для відмови у визнанні або виконанні.

Суд досліджує питання компетенції арбітражу, чинності арбітражної угоди, належного повідомлення сторін, відповідності складу арбітражу та процедури домовленості сторін, остаточності рішення та інших юридично значущих обставин.

Особливістю процедури є те, що суд не повинен замінювати собою арбітраж. Якщо сторона стверджує, що арбітраж неправильно оцінив докази, неправильно витлумачив договір або помилився у застосуванні матеріального права, сама по собі така аргументація не створює підстави для відмови.

Верховний Суд систематизує відповідну практику у спеціальних оглядах. У 2023 році Суд опублікував окремий дайджест практики щодо арбітражних угод, визнання та надання дозволу на виконання рішень МКАС, оспорювання арбітражних рішень та виконавчого провадження.

Важливим є питання строків. Процесуальне законодавство встановлює спеціальні правила звернення із заявами та їх розгляду. Дотримання строків сприяє забезпеченню правової визначеності та недопущенню необґрунтованого затягування процедури.

За результатами розгляду заяви суд постановляє відповідну ухвалу. У разі встановлення відсутності передбачених законом підстав для відмови суд надає дозвіл на виконання арбітражного рішення.

Після отримання відповідного судового акта заявник може перейти до стадії примусового виконання відповідно до законодавства України про виконавче провадження.

Таким чином, процедура складається з кількох послідовних етапів:

арбітражне рішення → підготовка документів → подання заяви → відкриття провадження → повідомлення учасників → перевірка передбачених законом підстав → судовий розгляд → ухвала → отримання виконавчого документа → виконавче провадження.

Важливою характеристикою процедури є її спеціалізований характер. Суд не оцінює арбітражне рішення за критеріями, характерними для апеляційного чи касаційного перегляду. Контроль є обмеженим і спрямований на перевірку фундаментальних умов допустимості виконання.

Значну роль відіграє принцип процесуальної економії. Оскільки арбітражний розгляд уже відбувся, повторне дослідження спору призвело б до дублювання процедур та нівелювало б переваги арбітражу.

Разом із тим суд повинен ретельно перевірити ті обставини, які можуть свідчити про порушення права на справедливий розгляд, відсутність компетенції арбітражу або суперечність виконання фундаментальним принципам правопорядку України.

Сучасна судова практика демонструє, що справи цієї категорії продовжують активно розглядатися судами. Наприклад, у переліку справ Верховного Суду на 17 вересня 2026 року наявні справи щодо визнання та надання дозволу на виконання рішень МКАС при ТПП України та рішень, ухвалених за Арбітражним регламентом ЮНСІТРАЛ.

Це свідчить про практичну актуальність відповідного процесуального механізму.

Особливе значення має забезпечення належного повідомлення учасників. Боржник повинен мати можливість заперечити проти заяви та довести наявність відповідних підстав для відмови. Водночас суд не повинен допускати використання процесуальних заперечень виключно для затягування виконання арбітражного рішення.

Отже, процедура розгляду заяв про визнання та надання дозволу на виконання арбітражного рішення є самостійним процесуальним механізмом, який поєднує міжнародні стандарти та національні правила судочинства.

Її ефективність залежить від чіткого дотримання принципів обмеженого судового втручання, змагальності, процесуальної економії та забезпечення права сторін на належний судовий захист.

2.4. Підстави для відмови у визнанні та виконанні арбітражного рішення

Відмова у визнанні та виконанні арбітражного рішення є винятковим правовим механізмом, який застосовується у випадках, коли існують передбачені законом або міжнародним договором обставини, що перешкоджають наданню рішенню юридичної сили на території України.

Основні стандарти таких підстав закріплені в Нью-Йоркській конвенції 1958 року. Національне законодавство України розвиває ці положення та встановлює процесуальний порядок їх застосування.

Рис. 2.2. Підстави для відмови у визнанні та виконанні арбітражного рішення та новели ГПК

Однією з основних підстав є **недійсність арбітражної угоди**. Якщо сторона доведе, що угода про передачу спору до арбітражу не була дійсною відповідно до застосовного права, це може перешкоджати визнанню та виконанню рішення.

Другою підставою може бути **неналежне повідомлення сторони про призначення арбітра або арбітражний розгляд**. Право сторони бути почутою є фундаментальною процесуальною гарантією. Якщо особа фактично була позбавлена можливості представити свої заперечення та докази, це може мати значення для процедури визнання.

Третьою підставою є ситуація, коли арбітражне рішення стосується спору, який не охоплювався арбітражною угодою, або виходить за межі її умов.

У такому випадку арбітраж фактично вирішує питання, щодо якого сторони не погоджувалися на арбітражний спосіб вирішення.

Четвертою підставою є **невідповідність складу арбітражу або процедури арбітражного розгляду домовленості сторін чи законодавству**. Наприклад, якщо сторони домовилися про конкретний порядок формування складу арбітражу, а він був порушений, це може мати юридичне значення.

П’ятою підставою є випадок, коли арбітражне рішення **ще не стало обов’язковим для сторін** або було скасовано чи зупинено компетентним органом держави, в якій або відповідно до права якої воно було постановлено.

Це положення пов’язане із необхідністю уникнути ситуації, коли український суд надає дозвіл на виконання рішення, юридична сила якого вже припинена або тимчасово призупинена.

Окрему групу становлять підстави, які суд може перевіряти незалежно від доводів сторін. Серед них особливе значення має **публічний порядок**.

Публічний порядок є категорією, яка охоплює фундаментальні принципи правової системи держави. При цьому його не можна ототожнювати з будь-якою імперативною нормою національного права. Інакше будь-яке відхилення від внутрішнього законодавства могло б бути підставою для відмови у виконанні іноземного арбітражного рішення.

Сучасна практика Верховного Суду підтверджує особливе значення цієї категорії. У березні 2026 року Верховний Суд зазначив, що використання міжнародного комерційного арбітражу для обходу санкційних обмежень може порушувати публічний порядок України, а відповідні обставини суд має перевіряти незалежно від доводів учасників.

Ця позиція демонструє, що публічний порядок виконує не лише негативну функцію як підстава для відмови, а й превентивну — захищає фундаментальні інтереси українського правопорядку.

Іншою підставою є **неарбітрабельність спору**. Не кожна категорія правовідносин може бути передана на вирішення міжнародного комерційного арбітражу. Якщо предмет спору відповідно до законодавства держави виконання не може бути предметом арбітражного розгляду, це може стати підставою для відмови.

Таким чином, підстави для відмови можна умовно поділити на дві групи:

перша група — підстави, які повинна довести сторона, що заперечує проти виконання;

друга група — підстави, які суд має право або обов'язок перевіряти незалежно від позиції сторін.

Такий розподіл має важливе практичне значення, оскільки визначає межі судового дослідження.

Водночас застосування підстав для відмови не повинно перетворюватися на повторний розгляд справи. Суд не має права оцінювати арбітражне рішення так, ніби воно оскаржується в апеляційному порядку.

Наприклад, якщо боржник стверджує, що арбітри неправильно визначили розмір збитків, неправильно оцінили договір або надали перевагу одним доказам перед іншими, такі аргументи самі по собі не повинні бути підставою для відмови.

Натомість якщо боржник доведе, що взагалі не був належним чином повідомлений про арбітражний розгляд, це може мати принципове значення, оскільки йдеться про порушення базового права на участь у процесі.

Важливим є також принцип **остаточності арбітражного рішення**. Якщо рішення було скасовано компетентним судом у державі місця арбітражу, виникає питання про можливість його виконання в Україні. Законодавство та міжнародні договори передбачають відповідні процесуальні наслідки.

Отже, система підстав для відмови побудована таким чином, щоб забезпечити одночасно два завдання: з одного боку, не допустити виконання рішень, прийнятих із істотними порушеннями, а з іншого — не дозволити боржнику використовувати процедуру визнання як прихований спосіб перегляду спору.

Саме тому суд при розгляді відповідної заяви повинен діяти в межах установлених законом повноважень.

У сучасних умовах особливої уваги потребують санкційні обмеження, питання публічного порядку, неарбітрабельності спорів та дотримання принципу належного повідомлення. Ці питання можуть набувати додаткового значення у зв’язку зі складністю міжнародних економічних відносин.

Отже, підстави для відмови у визнанні та виконанні арбітражних рішень є важливою гарантією законності, але повинні застосовуватися обмежено та обґрунтовано.

2.5. Проблеми правозастосування та напрями вдосконалення законодавства України

Незважаючи на сформовану законодавчу базу, практика визнання та виконання міжнародних комерційних арбітражних рішень в Україні продовжує характеризуватися низкою проблемних питань.

Однією з основних проблем є необхідність забезпечення **єдності судової практики**. Велика кількість процесуальних питань, що виникають при розгляді відповідних заяв, потребує однакового підходу судів. Верховний Суд регулярно узагальнює практику у цій сфері. Зокрема, Суд публікує спеціальні огляди та дайджести, присвячені арбітражним угодам, визнанню та виконанню арбітражних рішень.

Другою проблемою є **визначення меж публічного порядку**. Надто широке його тлумачення може призвести до зменшення ефективності міжнародного арбітражу. Водночас надто вузький підхід може створити ризик виконання рішень, які суперечать фундаментальним принципам українського правопорядку.

Сучасна практика щодо санкційних обмежень демонструє необхідність пошуку балансу між принципом сприяння арбітражу та захистом публічних інтересів держави. У 2026 році Верховний Суд прямо пов’язав можливість відмови у визнанні арбітражного рішення з порушенням публічного порядку у випадках обходу санкційних обмежень.

Третьою проблемою є **тривалість судового та виконавчого етапів**. Навіть після отримання дозволу на виконання арбітражного рішення стягувачеві необхідно пройти стадію примусового виконання. Тому загальна ефективність механізму залежить не лише від швидкості суду, але й від роботи органів та осіб, відповідальних за виконання.

Четвертою проблемою є складність виконання рішень щодо боржників, які використовують корпоративні структури, активи за кордоном або складні фінансові механізми. У таких випадках ефективність українського виконавчого провадження може залежати від міжнародного співробітництва.

П’ятою проблемою є необхідність постійної адаптації законодавства до розвитку міжнародної арбітражної практики. Міжнародний комерційний арбітраж активно використовує електронні документи, дистанційні слухання, цифрові засоби комунікації та інші технологічні інструменти.

Тому національне процесуальне законодавство повинно забезпечувати належне правове регулювання електронної взаємодії та водночас гарантувати автентичність документів і процесуальні права учасників.

Важливим напрямом удосконалення є **подальша цифровізація процедур**. Електронне подання документів, автоматизований обмін інформацією та електронне інформування учасників можуть скоротити строки розгляду відповідних справ.

Окремо слід звернути увагу на необхідність підвищення спеціалізації суддів та інших правників у сфері міжнародного арбітражу. Такі спори часто вимагають знань не тільки національного процесуального права, а й міжнародних конвенцій, арбітражних регламентів, міжнародної судової практики та доктрини.

Доцільним є також подальше систематичне оприлюднення правових позицій Верховного Суду. Наявність доступних і зрозумілих оглядів сприяє формуванню передбачуваної практики та зменшенню кількості процесуальних помилок. Верховний Суд у 2026 році продовжує систематизувати актуальну практику касаційних судів та Великої Палати.

Одним із напрямів удосконалення можна визначити **уточнення законодавчого регулювання окремих процесуальних питань**, які викликають неоднакове тлумачення. Йдеться насамперед про строки, документи, що додаються до заяви, питання повідомлення учасників, наслідки скасування арбітражного рішення, а також межі перевірки публічного порядку.

Не менш важливим є забезпечення принципу **проарбітражного тлумачення**. Якщо існує можливість застосувати норму таким чином, щоб забезпечити дію арбітражної угоди та виконання рішення без порушення фундаментальних принципів правопорядку, перевага має надаватися підходу, який відповідає міжнародним стандартам підтримки арбітражу.

Разом із тим цей принцип не може бути абсолютним. Він не повинен використовуватися для виправдання виконання рішення, яке було отримане внаслідок істотного порушення процесуальних прав або суперечить фундаментальним засадам правопорядку.

Важливим є також вдосконалення механізмів **міжнародної правової допомоги**. Транскордонне виконання арбітражних рішень часто передбачає необхідність встановлення місцезнаходження активів боржника, отримання інформації про його майно та здійснення процесуальних дій в інших державах.

Україна зацікавлена у розвитку міжнародного співробітництва у цій сфері, оскільки ефективне виконання рішень є невід'ємною частиною довіри до української юрисдикції.

Окремим напрямом має бути підвищення правової визначеності щодо взаємодії між **арбітражним рішенням, судовою ухвалою про дозвіл на виконання та виконавчим провадженням**. Для стягувача всі ці елементи утворюють єдиний механізм отримання фактичного результату.

Тому процедура не повинна оцінюватися лише з точки зору судового розгляду. Необхідно забезпечити ефективність усього ланцюга: від ухвалення арбітражного рішення до фактичного отримання присудженого.

Слід також удосконалювати підходи до застосування категорії публічного порядку. Доцільним є подальше формування чітких критеріїв, які дозволяли б відмежовувати фундаментальні порушення від звичайних помилок у застосуванні права.

Практика Верховного Суду може відігравати тут ключову роль. Оприлюднення правових позицій, систематизація судових рішень та узагальнення підходів дозволяють поступово формувати більш передбачуване правове середовище.

Таким чином, основними напрямами вдосконалення українського законодавства та правозастосування можна визначити:

1. забезпечення єдності судової практики;
2. уточнення критеріїв застосування публічного порядку;
3. недопущення перетворення процедури визнання на повторний розгляд спору;
4. скорочення процесуальних затримок;
5. подальшу цифровізацію судових процедур;
6. підвищення спеціалізації суддів та правників;
7. удосконалення механізмів міжнародного співробітництва;
8. підвищення ефективності виконавчого провадження;

9. уточнення окремих процесуальних норм щодо визнання та виконання арбітражних рішень;

10. забезпечення балансу між автономією міжнародного арбітражу та захистом фундаментальних інтересів України.

Отже, українська система визнання та виконання міжнародних комерційних арбітражних рішень має сформовану нормативну основу та загалом відповідає міжнародним підходам. Водночас її подальший розвиток повинен бути спрямований не стільки на збільшення кількості формальних процедур, скільки на підвищення їх передбачуваності, оперативності та ефективності.

Суттєве значення при цьому має практика Верховного Суду. У 2026 році Суд продовжує публікувати актуальні огляди практики та систематизувати правові висновки касаційних судів, що сприяє забезпеченню єдності застосування процесуального законодавства.

Підсумовуючи, можна зазначити, що ефективність міжнародного комерційного арбітражу в Україні залежить від узгодженої дії трьох основних елементів: якісного арбітражного розгляду, передбачуваної судової процедури визнання та виконання і результативного виконавчого провадження. Лише за умови належного функціонування всіх трьох елементів арбітражне рішення може забезпечити реальний захист прав та законних інтересів учасників міжнародної господарської діяльності.

Таким чином, вдосконалення законодавства України у сфері міжнародного комерційного арбітражу має здійснюватися з урахуванням міжнародних стандартів, практики Верховного Суду, потреб міжнародного бізнесу та необхідності захисту фундаментальних принципів українського правопорядку.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження за темою «Судовий контроль за виконанням рішень господарських судів та визнання і виконання рішень міжнародних комерційних арбітражів» дозволяє зробити висновок, що ефективність судового захисту прав та законних інтересів учасників господарських правовідносин значною мірою залежить не лише від якості розгляду спору та законності судового рішення, а й від можливості його фактичного виконання. Аналогічне значення має забезпечення реального виконання рішень міжнародних комерційних арбітражів, особливо у сфері транскордонної господарської діяльності.

У процесі дослідження встановлено, що виконання судового рішення є необхідною завершальною складовою механізму судового захисту. Сам факт ухвалення судового рішення не забезпечує повного поновлення порушеного права, якщо його приписи не реалізовані на практиці. Саме на стадії виконання відбувається перехід від встановленого судом юридичного обов'язку до фактичного відновлення правового становища особи.

Виконання рішення господарського суду слід розуміти як врегульовану нормами процесуального та виконавчого законодавства діяльність суду, сторін виконавчого провадження, державних і приватних виконавців та інших уповноважених суб'єктів, спрямовану на фактичну реалізацію приписів судового акта. При цьому примусове виконання є складовою загального механізму виконання і застосовується у випадках, коли боржник добровільно не виконує покладений на нього судом обов'язок.

Важливе значення має принцип обов'язковості судового рішення. Судове рішення, яке набрало законної сили, повинно бути виконане, а держава зобов'язана забезпечити існування ефективних процедур його реалізації. У господарських правовідносинах ця вимога набуває особливого значення, оскільки невиконання судового рішення може безпосередньо впливати на

майновий стан суб’єктів господарювання, їхню платоспроможність, договірні відносини та стабільність господарського обороту.

Дослідження показало, що механізм виконання рішень господарських судів має комплексний характер. Він включає діяльність суду, який ухвалив рішення, органів та осіб, що здійснюють виконавче провадження, а також активну участь стягувача і боржника. При цьому кожен із зазначених суб’єктів має визначені законодавством права, обов’язки та процесуальні гарантії.

Особливе місце в цьому механізмі посідає судовий контроль за виконанням судових рішень. Його основним призначенням є забезпечення законності рішень, дій та бездіяльності державних і приватних виконавців, а також захист прав учасників виконавчого провадження. Судовий контроль не повинен підміняти діяльність виконавця, однак має забезпечувати можливість ефективного реагування на порушення прав стягувача або боржника.

Встановлено, що важливою гарантією такого контролю є право сторін виконавчого провадження звернутися до господарського суду зі скаргою у випадку, якщо вони вважають, що рішенням, дією або бездіяльністю державного чи приватного виконавця порушено їхні права. Такий механізм дозволяє забезпечити баланс між необхідністю швидкого та повного виконання рішення і недопущенням незаконного або непропорційного втручання у права боржника.

У роботі також встановлено, що ефективність виконання судових рішень залежить від своєчасності, повноти, законності та пропорційності виконавчих дій. Водночас проблеми виконання можуть бути пов’язані як із поведінкою боржника, так і з організаційними, процедурними та майновими чинниками. Відсутність у боржника майна, складність його виявлення, наявність інших кредиторів, корпоративні структури та транскордонний характер активів можуть істотно ускладнювати реалізацію судового рішення.

Окреме значення має розвиток цифрових механізмів виконавчого провадження. У 2026 році законодавець продовжив удосконалення процедури виконання судових рішень шляхом цифровізації окремих етапів виконавчого провадження та оптимізації відповідних процедур. Це свідчить про поступову

модернізацію системи виконання та необхідність подальшого використання цифрових інструментів для підвищення її оперативності й прозорості.

Другою важливою складовою дослідження стало вивчення міжнародного комерційного арбітражу. Встановлено, що міжнародний комерційний арбітраж є особливою формою недержавного вирішення міжнародних комерційних спорів, яка ґрунтується насамперед на волевиявленні сторін та арбітражній угоді. Його правова природа має комплексний характер і поєднує договірні, процесуальні та публічно-правові елементи.

Арбітражна угода є фундаментальною основою юрисдикції міжнародного комерційного арбітражу. Саме через таку угоду сторони погоджуються передати певний спір на розгляд арбітражу. Водночас важливими принципами арбітражного розгляду є автономність арбітражної угоди та принцип компетенції-компетенції, відповідно до якого арбітраж має можливість визначати межі власної компетенції.

В Україні основним спеціальним нормативно-правовим актом у цій сфері є Закон України «Про міжнародний комерційний арбітраж». Чинна редакція цього Закону датована 21 травня 2026 року. Закон визначає основні засади діяльності міжнародного комерційного арбітражу, вимоги до арбітражної угоди, порядок формування арбітражного складу, процедуру розгляду спорів та правові наслідки арбітражних рішень.

Важливе місце у системі правового регулювання займає Нью-Йоркська конвенція 1958 року про визнання і виконання іноземних арбітражних рішень. Для України Конвенція набула чинності 10 січня 1961 року. Вона сформувала міжнародні стандарти, відповідно до яких держави-учасниці визнають арбітражні рішення обов’язковими та забезпечують можливість їх виконання згідно з національними процесуальними правилами.

У роботі встановлено, що поняття «визнання» та «виконання» арбітражного рішення не є тотожними. Визнання полягає у наданні рішенню юридичної сили на території держави, тоді як виконання передбачає можливість

реалізації встановлених арбітражним рішенням обов'язків, у тому числі за допомогою механізмів примусового виконання.

Особливістю української моделі є те, що державний суд при розгляді заяви про визнання та надання дозволу на виконання арбітражного рішення не здійснює повторного розгляду спору по суті. Суд перевіряє лише ті обставини, які відповідно до міжнародного та національного законодавства можуть бути підставами для відмови у визнанні або виконанні.

Таким чином, судовий контроль у сфері міжнародного арбітражу має обмежений характер. Його призначення полягає не в оцінці правильності рішення арбітрів як такої, а в забезпеченні дотримання фундаментальних процесуальних гарантій, компетенції арбітражу, чинності арбітражної угоди та інших встановлених законом вимог.

У процесі дослідження визначено основні етапи процедури визнання та виконання арбітражного рішення в Україні: підготовка відповідної заяви, подання її до компетентного суду, вирішення питання про відкриття провадження, повідомлення учасників, дослідження передбачених законом обставин, розгляд заперечень боржника та постановлення судового рішення за результатами розгляду заяви.

Особливу увагу приділено підставам для відмови у визнанні та виконанні арбітражного рішення. До них належать, зокрема, недійсність арбітражної угоди, неналежне повідомлення сторони про арбітражний розгляд, вихід арбітражу за межі компетенції, невідповідність складу арбітражу або процедури домовленості сторін, а також випадки, коли арбітражне рішення не стало обов'язковим або було скасоване чи зупинене компетентним судом.

Окрему групу становлять підстави, які можуть перевірятися судом незалежно від позиції сторін. До них належать, зокрема, неарбітрабельність спору та суперечність виконання арбітражного рішення публічному порядку України.

Категорія публічного порядку має особливе значення, оскільки забезпечує можливість держави не допускати реалізації іноземних або

міжнародних арбітражних рішень у випадках, коли це суперечило б фундаментальним засадам її правової системи. Водночас застосування цього поняття повинно бути обмеженим, оскільки його надмірно широке тлумачення може фактично перетворити процедуру визнання на повторний розгляд арбітражного спору.

Сучасна практика Верховного Суду демонструє актуальність цього питання. Зокрема, у 2026 році Верховний Суд звертав увагу на взаємозв'язок публічного порядку з санкційними обмеженнями та необхідність перевірки відповідних обставин при вирішенні питання про визнання арбітражного рішення. Така практика підтверджує необхідність постійного розвитку критеріїв застосування категорії публічного порядку.

Проведене дослідження дозволило визначити низку проблем правозастосування у сфері міжнародного комерційного арбітражу. До них належать необхідність забезпечення єдності судової практики, визначення чітких меж публічного порядку, запобігання зловживанню процесуальними правами, скорочення строків розгляду відповідних заяв та забезпечення ефективності подальшого виконавчого провадження.

Окремої уваги потребує питання узгодженості судової процедури визнання арбітражних рішень із процедурою їх фактичного виконання. Отримання дозволу суду саме по собі ще не гарантує отримання стягувачем присуджених коштів або майна. Тому ефективність відповідного механізму необхідно оцінювати комплексно — від моменту ухвалення арбітражного рішення до завершення його фактичного виконання.

За результатами дослідження можна сформулювати такі основні напрями вдосконалення законодавства та правозастосування:

- ✓ подальше забезпечення єдності судової практики у справах про визнання та виконання арбітражних рішень;
- ✓ формування більш визначених критеріїв застосування категорії публічного порядку;

- ✓ недопущення використання процедури визнання як прихованого способу перегляду арбітражного рішення по суті;
- ✓ подальша цифровізація процедур судового та виконавчого провадження;
- ✓ підвищення спеціалізації суддів і правників у сфері міжнародного комерційного арбітражу;
- ✓ удосконалення механізмів міжнародного співробітництва щодо виконання арбітражних рішень;
- ✓ забезпечення оперативності та результативності виконавчого провадження;
- ✓ підвищення рівня правової визначеності для учасників міжнародних господарських відносин.

Отже, проведене дослідження підтверджує, що судовий контроль за виконанням рішень господарських судів та процедура визнання і виконання рішень міжнародних комерційних арбітражів є взаємопов'язаними елементами сучасного механізму захисту прав у сфері господарських відносин.

Їх спільною метою є забезпечення реальності правового захисту. Судове рішення або арбітражне рішення набуває практичного значення лише тоді, коли існує ефективний механізм його реалізації. Тому подальше вдосконалення відповідного законодавства України має бути спрямоване на забезпечення балансу між оперативністю виконання, процесуальними гарантіями учасників, автономією міжнародного арбітражу та необхідністю захисту фундаментальних засад українського правопорядку.

Таким чином, ефективна система виконання судових і арбітражних рішень є необхідною передумовою забезпечення верховенства права, стабільності господарського обороту, правової визначеності та довіри учасників господарських відносин до механізмів юридичного захисту.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр.

2. Господарський процесуальний кодекс України : Кодекс України; Закон України від 06.11.1991 № 1798-XII. Чинна редакція від 24.04.2026. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/1798-12.

3. Цивільний процесуальний кодекс України : Кодекс України; Закон України від 18.03.2004 № 1618-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15.

4. Про виконавче провадження : Закон України від 02.06.2016 № 1404-VIII. Чинна редакція від 23.05.2026. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/1404-19.

5. Про міжнародний комерційний арбітраж : Закон України від 24.02.1994 № 4002-XII. Чинна редакція від 21.05.2026. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/4002-12.

6. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23.06.2005 № 2709-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15.

7. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19.

8. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17.

9. Конвенція про визнання і виконання іноземних арбітражних рішень : Нью-Йорк, 10 червня 1958 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_070.

10. Європейська конвенція про зовнішньоторговельний арбітраж : Женева, 21 квітня 1961 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_069.

11. Типовий закон ЮНСІТРАЛ про міжнародний торговий арбітраж 1985 року із змінами, прийнятими у 2006 році. United Nations Commission on International Trade Law. URL: https://uncitral.un.org/.

12. Регламент Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України. URL: https://icac.org.ua/.

13. Торгово-промислова палата України. Міжнародний комерційний арбітражний суд. Офіційний вебсайт. URL: https://ucci.org.ua/.

14. Верховний Суд. Практика застосування законодавства у справах щодо міжнародного комерційного арбітражу. Офіційний вебсайт Верховного Суду. URL: https://supreme.court.gov.ua/.

15. Верховний Суд. Огляди судової практики щодо застосування норм права у справах про визнання та виконання рішень міжнародних комерційних арбітражів. URL: https://supreme.court.gov.ua/.

16. Єдиний державний реєстр судових рішень. Офіційний вебсайт. URL: https://reyestr.court.gov.ua/.

17. Господарське процесуальне право України : підручник / за ред. О. В. Капліної. Харків : Право, 2020.

18. Господарське процесуальне право : підручник / за ред. В. В. Комарова. Харків : Право, 2019.

19. Цивільний процес : підручник / за ред. В. В. Комарова. Харків : Право, 2021.

20. Міжнародне приватне право : підручник / за ред. А. С. Довгерта, В. І. Кисіля. Київ : Право, 2020.

21. Міжнародний комерційний арбітраж : навчальний посібник. Київ : Юрінком Інтер, 2021.

22. Кузнєцов М. В. Міжнародний комерційний арбітраж: теоретичні та практичні аспекти. Право України. 2020. № 4. С. 120–132.

23. Коссак В. М. Проблеми визнання та виконання рішень міжнародного комерційного арбітражу. Вісник цивільного і господарського права. 2021. № 2. С. 45–53.

24. Кравчук В. М. Судовий контроль у виконавчому провадженні: проблеми правового регулювання. Господарське право і процес. 2021. № 3. С. 72–80.

25. Білоус О. В. Виконання судових рішень як складова права на судовий захист. Підприємництво, господарство і право. 2020. № 6. С. 34–39.

26. Штефан О. О. Виконавче провадження в системі правового захисту прав та інтересів учасників господарських відносин. Юридичний вісник. 2021. № 4. С. 87–94.

27. Притика Ю. Д. Теоретичні та практичні проблеми міжнародного комерційного арбітражу : монографія. Київ : Ін Юре, 2018.

28. Цірат Г. А. Міжнародний комерційний арбітраж : навчальний посібник. Київ : Істина, 2019.

29. International Council for Commercial Arbitration. ICCA's Guide to the Interpretation of the 1958 New York Convention. The Hague : ICCA, 2019. URL: https://www.arbitration-icca.org/.

30. United Nations Commission on International Trade Law. UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration. United Nations. URL: https://uncitral.un.org/en/texts/arbitration/modellaw/commercial_arbitration.

31. United Nations Commission on International Trade Law. Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards (New York, 1958). URL: https://uncitral.un.org/en/texts/arbitration/conventions/foreign_arbitral_awards.

32. European Court of Human Rights. Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights: Right to a Fair Trial (Civil Limb). Strasbourg : Council of Europe. URL: https://www.echr.coe.int/.

33. European Court of Human Rights. Guide on Article 6: Right to a Fair Trial. Council of Europe. URL: https://www.echr.coe.int/.

34. Верховний Суд. Офіційний вебсайт. Судова практика та правові позиції. URL: https://supreme.court.gov.ua/.

35. Верховна Рада України. Законодавство України : офіційний вебпортал. URL: https://zakon.rada.gov.ua/.

ДОДАТОК А

Алгоритм оскарження дій або бездіяльності виконавця (Державного / Приватного)

1. **КРОК 1: Виявлення порушення**
    - Встановлення факту протиправної дії, рішення або бездіяльності державного чи приватного виконавця під час виконання рішення господарського суду.
2. **КРОК 2: Підготовка та подання скарги**
    - **Куди подається:** До господарського суду, який видав виконавчий документ (ст. 339 ГПК України).
    - **Строк подання (ст. 341 ГПК): 10 робочих днів** з дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення її прав.
3. **КРОК 3: Розгляд скарги судом**
    - Розгляд здійснюється у **10-денний строк** у судовому засіданні за участю стягувача, боржника та виконавця (ст. 342 ГПК України).
4. **КРОК 4: Постановлення ухвали суду**
    - **Визнання дій/бездіяльності неправомірними** та зобов'язання усунути порушення; **АБО**
    - **Відмова в задоволенні скарги** (якщо дії виконавця відповідали закону).
5. **КРОК 5: Оскарження (за наявності підстав)**
    - Ухвала суду першої інстанції може бути оскаржена в апеляційному та касаційному порядку.

ДОДАТОК Б

Порівняльна таблиця підстав для відмови у виконанні арбітражного рішення

(Відповідно до Статті V Нью-Йоркської конвенції 1958 р. та Статті 478 ЦПК / ст. 38 ЗУ «Про міжнародний комерційний арбітраж»)

Категорія підстав	**Підстави, що доводяться стороною, проти якої спрямоване рішення (за заявою)**	**Підстави, що перевіряються судом з власної ініціативи (ex officio)**
Суб'єктний склад та угода	Недійсність арбітражної угоди або недієздатність однієї зі сторін угоди.	—
Процесуальні порушення	Сторона не була належним чином сповіщена про призначення арбітра чи арбітражний розгляд або з інших поважних причин не могла подати свої пояснення.	—
Перевищення повноважень	Рішення винесене щодо спору, не передбаченого арбітражною угодою, або містить постанови з питань, що виходять за межі арбітражної угоди.	—

Категорія підстав	**Підстави, що доводяться стороною, проти якої спрямоване рішення (за заявою)**	**Підстави, що перевіряються судом з власної ініціативи (ex officio)**
Склад та процедура	Склад арбітражного трибуналу або арбітражна процедура не відповідали угоді сторін або закону країни, де відбувався арбітраж.	—
Чинність рішення	Рішення ще не стало обов'язковим для сторін, або було скасоване чи зупинене судом країни, в якій (або за законом якої) воно було прийняте.	—
Арбітрабельність спору	—	Згідно із законодавством України предмет спору **не може бути переданий** на розгляд арбітражу.
Публічний порядок	—	Визнання та виконання рішення **суперечить**

Категорія підстав	Підстави, що доводяться стороною, проти якої спрямоване рішення (за заявою)	Підстави, що перевіряються судом з власної ініціативи (ex officio)
		публічному порядку України.

ДОДАТОК В

Узагальнення судової практики щодо виконання рішень судів та арбітражів

1. **Застосування застереження про публічний порядок (Public Policy Exception):**
    - Згідно з правовою позицією Великої Палати Верховного Суду (справа № 910/11234/20), застереження про публічний порядок як підстава для відмови у виконанні рішення МКА застосовується лише у виняткових випадках, коли виконання рішення загрожує суверенітету, безпеці, фундаментальним принципам права України чи її економічним інтересам. Сама по собі незгода боржника з оцінкою доказів арбітражем не є порушенням публічного порядку.
2. **Належне повідомлення сторони арбітражного розгляду:**
    - Касаційний цивільний суд у складі Верховного Суду наголошує, що при перевірці належності сповіщення боржника суди повинні виходити з правил і регламенту відповідної арбітражної установи. Якщо регламент передбачає направлення кореспонденції електронною поштою або експрес-кур'єром за адресою, вказаною в контракті, таке повідомлення вважається належним.
3. **Ефективність судового контролю за виконанням рішень господарських судів:**
    - У постановах Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду підкреслено, що розгляд скарг на дії/бездіяльність виконавців (ст. 339 ГПК України) має спрямовуватися на реальне відновлення порушених прав стягувача. Встановлення судового контролю за рішеннями немайнового характеру із зобов'язанням боржника подати звіт є дієвим інструментом подолання умисного ухилення від виконання судових рішень.